

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 36 (5042) 13 верасня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

«Цікавішся?»

Прачытай!»

стар. 5

Мора

і мовы

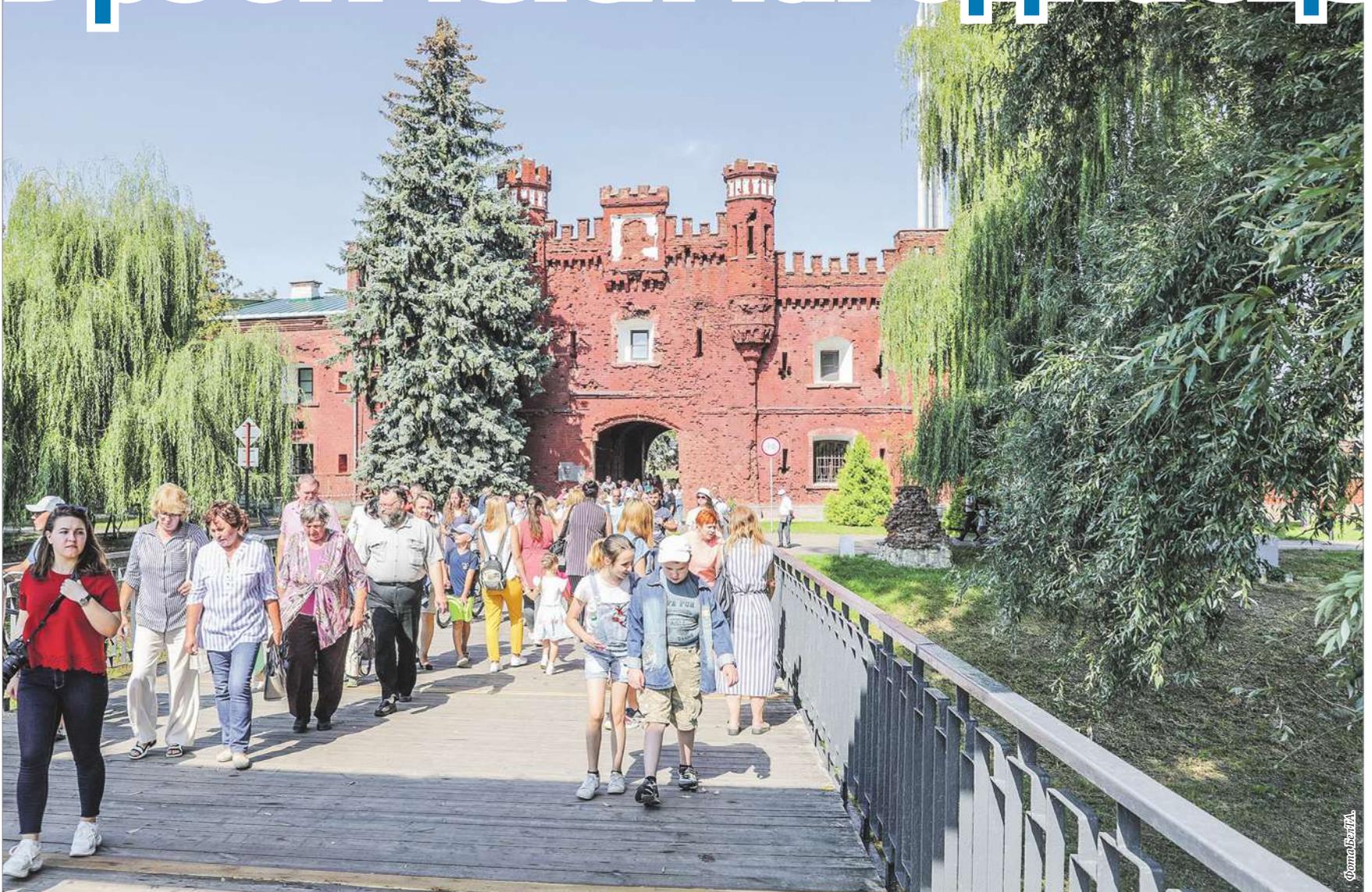
стар. 11

Акварэль

як сэнс

стар. 13

Брэст: тысячагоднасць

З вялікім размахам, сур'ёзнай адказнасцю. Менавіта так горад адсвяткаваў юбілей. Брэст, які назаўсёды застанецца сімвалам мужнасці воінаў і абаронцаў Брэсцкай крэпасці, да сваёй знакавай даты рыхтаваўся загадзя: за тры гады было рэалізавана мноства праектаў: узведзены новыя будынкі і масты, рэканструяваны і добраўпарадкаваны дамы, вуліцы, дарогі.

Для гасцей горад паўстаў ва ўсіх іпастасях: гістарычнай, духоўнай, музычнай, спартыўнай, гандлёва-прамысловай. Да гэтага абавязвала і званне «Культурная сталіца СНД», прысвоенае Брэсту на цэлы год. Госці свята ўбачылі чудаўны карнавал, гістарычныя тэатралізаваныя кампазіцыі, рыцарскія турніры. Панавала атмосфера чараўніцтва.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў горад і яго жыхароў са значнай падзеяй і адзначыў, што лічыць Брэсцкую вобласць узорам стабільнага развіцця. У межах святкавання Прэзідэнт узяў удзел ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця Заходняга абходу Брэста, а таксама падарыў гораду ўнікальны асобнік Брэсцкай, або Радзівілаўскай, Бібліі.

Праграма святкавання тысячагоддзя расцягнулася аж на тры дні. Горад стаў не проста культурнай сталіцай, а нават карнавальнай. Прыехаўшы у Брэст, кожны мог знайсці сабе заняткаў на густ і нават колер. Адкрылі свята музычна і гучна. На плошчы Леніна праграма мерапрыемстваў стартавала святочным канцэртам з удзелам беларускіх выканаўцаў і музычных калектываў.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9036

акцэнт тыдня

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падчас урачыстасці ў гонар 1000-годдзя Брэста падарыў жыхарам горада ўнікальны экзэмпляр Брэскай, або так званай Радзівілаўскай Бібліі. «У Год малой радзімы гэтая вечна жывая кніга вяртаецца дадому. Нашы продкі лічылі, што горад, у якім выдавалася Біблія, знаходзіцца пад асобнай аховай нябёс. Яго ніколі не змогуць знішчыць ні час, ні людзі. Падносячы вам гэты дар, я помню, што гэтая стала магчымым дзякуючы вашым прадпрыемствам, якія за ўласныя грошы набылі і прывезлі на радзіму вялікі падарунак», — адзначыў кіраўнік дзяржавы. Ад імя брастаўчан дарунак прынялі дырэктар музея гісторыі Брэста Святлана Тамчук і ганаровы грамадзянін горада Мікалай Кузьміч. Біблія надрукаваная ў 1563 годзе ў Брэсце ў першай на тэрыторыі сучаснай Беларусі друкарні па ініцыятыве і на сродкі Мікалая Радзівіла Чорнага, старасты брэскага.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста СССР Уладзіміра Співакова з 75-годдзем. «Вы па праве з'яўляецеся адным з самых яркіх дзеячаў культуры сучаснасці. Дзякуючы вашаму прафесійнаму майстэрству людзі розных пакаленняў адкрываюць чароўныя ноты высокага акадэмічнага мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што Уладзіміра Співакова ведаюць ва ўсім свеце як віртуознага музыканта, бліскавага дырыжора і выдатнага педагога, а ў Беларусі яго цэняць яшчэ і як маэстра Міжнароднага фестывалю «Уладзімір Співакоў запрашае».

Падзея. Прэзентацыя «Пояс сяброўства», створанага ўдзельнікамі II Еўрапейскіх гульняў, адбудзецца 19 верасня ў Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці, паведамлілі ў Нацыянальным гістарычным музеі. Падчас правядзення гульняў Нацыянальны гістарычны музей быў арганізатарам Цэнтра беларускай культуры ў Вёсцы спартсменаў. Асаблівай папулярнасцю ў наведвальнікаў цэнтра карысталіся майстар-класы па вырабе беларускай абрадавай лялькі і гліняных збанкоў. За сталом адначасова збіраліся прадстаўнікі каманд з розных краін, а аб'яднальным знакам стаў «Пояс сяброўства», да стварэння якога датычны кожны, хто наведаў цэнтр. Як памяць аб знакавай падзеі, знак добрых адносін паміж людзьмі з розных краін, «Пояс сяброўства» будзе ўрачыста перададзены ў фонды Музея сучаснай беларускай дзяржаўнасці.

Духоўнасць. Праваслаўны музычна-літаратурны вечар «Пад крыламі анёлаў» з нагоды 30-годдзя Беларускага Экзархата пройдзе на сцэне Вялікай канцэртнай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі 29 верасня, паведамляе БелТА. Гэта ўнікальная магчымасць адчуць, як у адной прасторы суіснуюць высокадухоўныя музыка і літаратура, падкрэслілі арганізатары. У вечарыне возьмуць удзел Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы і ансамбль салістаў «Класік-Авангард», заслужаны дзеяч культуры Беларусі Аляксандр Аверкаў, вядучы майстар сцэны Тэатра-студыі кінаакцёра, тэлеведучая Вера Палякова, актрыса Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Яўгенія Кульбачная, акцёр тэатра і кіно Ігар Пятроў, ансамбль братэрства званароў Мінскай мітраполіі. Праваслаўны музычна-літаратурны вечар — арыгінальны праект, які пройдзе ў Беларусі ўпершыню.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Сустрэнемся ў Магілёве

Чарговы Пленум Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы пройдзе ў Магілёве 3—4 кастрычніка. З абодвух бакоў — беларускага і расійскага — у яго рабоце возьмуць удзел па 35 пісьменнікаў. Падобныя форумы ладзяцца штогод.

Міжнародны саюз грамадскіх аб'яднанняў «Саюз пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы» быў створаны ў снежні 2009 года пры падтрымцы прэзідэнтаў Беларусі і Расіі, вядомых дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў, духавенства. Гэтая грамадская арганізацыя аб'ядноўвае найлепшыя літаратурныя сілы дзвюх дзяржаў, а творчасць пісьменнікаў служыць паразуменню і ўмацаванню дружальных сувязяў паміж народамі.

Сведчаннем таму — выдадзеныя сумесна кнігі, літаратурныя пераклады, круглыя сталы, выстаўкі, конкурсы. Прыемна, што прэзентацыі беларускіх аўтараў праходзяць у Расіі, расійскіх — у Беларусі. За час існавання Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы яго шэрагі

павялічыліся з 300 да 1250 чалавек, што сведчыць аб аўтарытэтнасці арганізацыі.

— Пленум Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы будзе прысвечаны 75-годдзю вызвалення Беларусі і 75-годдзю Вялікай Перамогі. Тэма Вялікай Айчыннай вайны па-ранейшаму застаецца найбольш актуальнай у сучаснай літаратуры абедзвюх краін, — зазначае старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец. — З нагоды адметных дат з боку пісьменніцкай грамадскасці будзе выказаны голас у абарону міру з асуджэннем пагроз кіраваць светам ваеннай сілай. Творцы выступяць супраць спроб абяліць фашызм, перайначыць гісторыю Вялікай Айчыннай вайны. Будзе прыняты зварот пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы з заклікам зрабіць усё магчымае для захавання міру і спакою на зямлі.

Да таго ж у межах пленума на Буйніцкім полі пройдзе патрыятычная акцыя з удзелам моладзі, працоўных калектываў

Магілёва. Тут жа адбудзецца сімвалічная ўзяцце зямлі з месца воінскай славы для далейшай яе закладкі ў крыпце храма-помніка Усіх Святых у Мінску.

Да ўдзелу ў Пленуме Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы запрошаны прадстаўнікі міністэрстваў інфармацыі і культуры Рэспублікі Беларусь, Грамадскай палаты Саюзнай дзяржавы.

Марыя ЛПЕНЬ

Свята доўжыцца...

Сёлетні Дзень беларускага пісьменства прайшоў для сяброў СПБ змястоўна і крэатыўна. Свята яшчэ лунала ў паветры, а новы дзень клікаў вучняў за парты, запрашаючы і пісьменнікаў на ўрачыстыя лінейкі ды першыя ў гэтым навучальным годзе ўрокі.

У Беларусі ёсць добрая традыцыя распачынаць падарожжа ў краіну ведаў са знаёмства з адметнасцямі нашай радзімы, беларускім пісьменствам. Літаратары, нагхнёныя сёлетнім Днём беларускага пісьменства, распавядалі

юным беларусам пра духоўныя каштоўнасці, важныя для кожнага чалавека.

Прынамсі, цікава выступілі пісьменнікі Брэстчыны. Так, Алена Папко ўдзельнічала ў святкаванні Дня ведаў у Бярозаўскай СШ № 1 імя В. Галаўко, а Аляксандр Юдзіцкі выступіў на ўрачыстай лінейцы ў Брэсцкім абласным вучылішчы алімпійскага рэзерву. Ён павіншаваў маладых спартсменаў з новым вучэбным годам і агучыў вершы, прысвечаныя 1000-годдзю Брэста. На ўрок ведаў у Чэрнінскую СШ Брэсцкага раёна запрасілі Аляксандра Валковіча,

які прадставіў свой унікальны зборнік «Пісьмы вайны». Андрэй Мазько і Таццяна Канапацкая бралі ўдзел у VIII літаратурна-музычным фестывалі «Зорка Нагаль» ў Лунінскай гімназіі.

Літаратары яшчэ дзеляцца ўражаннем ад Дня беларускага пісьменства, але ўжо рупяцца пра новыя кнігі, спяшаюцца на чарговыя сустрэчы. І так будзе да новага свята. А ўсё найлепшае пабачым у чарговай сталіцы Дня беларускага пісьменства — Бялынічах.

Марыя ЛПЕНЬ

стасункі

Куба і Беларусь. Пабрацімства

У Міністэрстве інфармацыі краіны адбылася рабочая сустрэча з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Рэспублікі Куба ў Рэспубліцы Беларусь спадаром Хуанам Вальдэсам Фігероа.

Размова ішла пра надзённыя пытанні ў арганізацыі беларуска-кубінскіх медыйных адносін у справе пашырэння ведання пра сучасную Кубу ў Беларусі і наадварот — пра сённяшняе сацыяльна-эканамічнае развіццё Беларусі ў СМІ Кубы. З беларускага боку прагучаў шэраг актуальных прапановаў — некаторыя з іх агучыў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч. Звернута ўвага на неабходнасць падпісання пагаднення паміж дзвюма краінамі ў галіне супрацоўніцтва ў сферы інфармацыі. Ужо і падрыхтаваны праект такога дакумента — паміж Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Кубінскім інстытутам радыё і тэлебачання. Запланаваны «кубінскі» выпуск часопіса «Беларусь». Размова ішла таксама аб правядзенні прэс-тураў кубінскіх журналістаў у Беларусі і беларускіх — на Востраве Свабоды.

Удзельнікі рабочай сустрэчы нагадалі пра існуючыя раней

традыцыі кубінска-беларускіх гуманітарных, культурных і літаратурных стасункаў. Гучалі імёны кубінскіх пісьменнікаў, творы якіх беларускія калегі перакладалі ў ранейшыя дзесяцігоддзі на сваю родную мову. Хасэ Марці, Дора Алонса, Акунья Ігнасіа Кардэнас, Ніколас Гільена — гэтыя і іншыя імёны былі добра знаёмыя раней беларускаму чытачу.

Нагадаем, што ў 1986 годзе «Мастацкая літаратура» выдала па-беларуску анталогію кубінскай паэзіі «Тытунёвая кветка». Прадмову да яе напісаў і адрэдагаваў пераклады добры знаўца іспанскай мовы, пісьменнік, які наведаўся і на Кубу, — Карлас Шэрман (ён нарадзіўся ў Лацінскай Амерыцы, а жыў у Беларусі). А наклад беларускага выдання аповесці Доры Алонса «У пошуках чорнай чайкі» (перакладчык — Сямён Дорскі) склаў у 1982 годзе 40 тысяч экзэмпляраў. Такі ж тыраж мела і выданне кубінскай народнай казкі «Самае лепшае і самае горшае» ў выдавецтве «Юнацтва» ў 1984 годзе. У розныя гады Кубу наведалі беларускія пісьменнікі, кнігавыдаўцы Мікалай Чаргінец, Рыгор Барадулін, Аляксандр Жук, Вадзім Гігін, Ліліяна Анцух і іншыя. Безумоўна, падстава для развіцця беларуска-кубінскіх адносін у гуманітарнай сферы трывалая. Важна іх умацаваць, дадаць да ранейшых традыцый новыя ініцыятывы.

Сяргей ШЫЧКО

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

13 верасня — на святы дзіцячай кнігі з удзелам Міхася Пазнякова ў Навасельскую СШ Мінскага раёна (13.00).

16 верасня — на сустрэчу «Чалавек. Сучаснасць. Перспектывы» з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт (10.45).

16 верасня — на ўрок мужнасці з удзелам Таццяны Купрыянец у Дом літаратара (каб. 226) (15.00).

17 верасня — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (каб. 309) (14.30).

19 верасня — на сустрэчу з Людмілай Воранавай і Анатолем Кудласевічам у бібліятэку № 5 (17.30).

19 верасня — на прэзентацыю паэтычнай кнігі Таццяны Атрошанкі «Я чую музыку ўва мне...» у кнігарню «Светач» (17.30).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

18 верасня — на сустрэчу з Тамарай Красновай-Гусачэнка ў бібліятэку замежнай літаратуры г. Віцебска (13.00).

19 верасня — на сустрэчу Галіны і Сяргея Трафімавых з настаўнікамі пачатковых класаў у гімназію № 2 г. Оршы (13.30).

19 верасня — на мерапрыемства ў межах праекта «Вершы над горадам» з удзелам мясцовых паэтаў на пляцоўку каля Полацкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Ф. Скарыны (16.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

13 верасня — на сустрэчу з паэтэсай Вікторыяй Смолкай у аддзяленне дзённага знаходжання інвалідаў Кастрычніцкага раёна г. Гродна (11.00).

13 верасня — на святочную імпрэзу да

Міжнароднага дня бібліятэк з удзелам Мікалая Іваноўскага і Дзмітрыя Радзівончыка ў Мастоўскую цэнтральную раённую бібліятэку (11.00).

14 верасня — на III Фестываль кнігі «Кніжныя скарбы Беларусі» з удзелам пісьменнікаў Гродзеншчыны на пляцоўку каля Дома прафсаюзаў (12.00).

18 верасня — на чарговыя заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы на тэму «Вобраз рэдактара» ў офіс СПБ (17.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

13 верасня — на сустрэчу з Ірынай Карнавухавай «Чытайце з густам» у Мінскую раённую цэнтральную бібліятэку (аграпрадукт Міханавічы) (17.00).

прэзентацыя

След ад кулі на Евангеллі

люстэрка тыдня

Працягам святкавання Дня беларускага пісьменства стала кніжная выстаўка «Духоўных кніг боская мудрасць: да вытокаў беларускай кнігі», якая адкрылася ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь. На выстаўцы прадстаўлены рэдкія выданні з фондаў бібліятэкі, Гісторыка-археалагічнага кабінета Гомельскай епархіі і Музея Бібліі Інстытута тэалогіі імя святых Мяфодзія і Кірыла Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

— Ад часоў Еўфрасіні Полацкай і Кірылы Тураўскага кніга заўсёды была для беларусаў надзейным падмуркам нацыянальнага развіцця, — зазначыў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч у прывітальнай прамове, агучанай на адкрыцці часовай экспазіцыі.

Большасць выданняў, якія экспануюцца на выстаўцы, датаваныя XVII — XVIII стагоддзямі. Гэта 12 кірылічных старадрукаў, сярод якіх — «Службоўнік» (1601 г.), «Анфалагіён» (1619 г.), «Трыядыён» (1664 г.). Галоўнай інтрыгай выстаўкі сталі рарытэты, многія з якіх засталіся ў адзінкавым экзэмпляры. У асноўным гэта літургічныя і царкоўныя богаслужбовыя кнігі: Мінеі, Святцы, Апосталы. Сярод іх ёсць унікальныя выданні Новага Запавету і Псалтыры,

якія пабачылі свет у 1737 годзе ў Кіева-Пячэрскай лаўры па заказе Расійскай імператрыцы Ганны Іаанаўны. Ілюструюць кнігі выявы апосталаў-евангелістаў граўюрнай школы і Кіева-Пячэрскай лаўры, і Пачаеўскай — паўсюль можна заўважыць уплыў скарынаўскіх традыцый.

У часы Вялікага Княства Літоўскага культурнае жыццё ў краі віравала, на старонках друку вялася палымая рэлігійная палеміка, — у такіх умовах і вяснявала багаслоўская думка, назапашваўся духоўны патэнцыял. Для тагачасных друкарняў богаслужбовая літаратура заставалася прырытэтай. Таму нядзіўна, што менавіта на беларускім Палессі, якое аж да сярэдзіны XX стагоддзя (калі ў самыя аддаленыя вёскі правялі электрычнасць) заставалася ў пэўнай ізаляцыі, захавалася шмат рарытэтаў гісторыка-культурнай і духоўнай спадчыны.

— Падчас руйнавання храмаў, ганенняў на вернікаў (а храмы зачыняліся паступова, не ў адзін дзень) самае каштоўнае зазвычай паспявалі выратаваць: яно пераносілася з царквы ў царкву, пакуль аднойчы не аказалася ў адным з храмаў Петрыкава, — знаёміў прысутных з гісторыяй стварэння фондаў установы загадчык канцылярыі Гомельскай епархіі Васіль Чарнякоў. — З Петрыкава гэта

багацце перавезлі ў Мазыр, дзе быў створаны ўнікальны музей... Пазней падобная ўстанова адкрылася ў Гомелі...

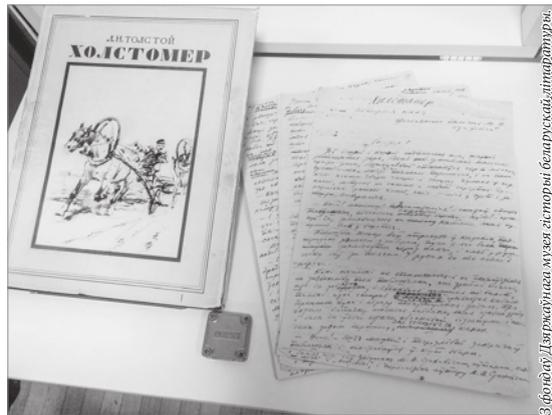
Падчас прэзентацыі ў кожнага была магчымасць пагартыць старонкі ўнікальных выданняў. Адно з іх, Евангелле 1882 года, мае незвычайную «пазнаку» — ямку з няроўнымі краямі ў цэнтры вокладкі, паглыбленую ў тоўшчу кнігі на некалькі сантыметраў. Паводле расповеду супрацоўніка епархіі, гэта — след ад кулі. У гады вайны Бібліі захоўваліся і ў партызанскіх атрадах. Адночы, калі ўсе байцы адпачывалі каля вогнішча, бацька паслаў малаго сына па Свяшчэннае Пісанне: маўляў, прынясі, пачытаем. І калі хлопчык нёс кнігу, прыціскаючы да грудзей, яна і выратавала яму жыццё!

Цяпер старадрукі даступныя і для даследчыкаў, і для звычайных наведвальнікаў. Часта знаёміцца з імі запрашаюць і школьнікаў. І нават калі тхосьці з іх далёкі ад рэлігійнай тэмы, праслухаўшы расповед экскурсавода, паглядзеўшы на буквіцы на старонках выданняў, міжволі пачынае ганарыцца гісторыяй: у кнігадрукаванні Усходняй Еўропы мы былі першымі...

У мінчан і гасцей сталіцы ёсць магчымасць азнаёміцца з рарытэтнымі выданнямі да канца месяца.

Яна БУДОВІЧ

На лістках календара

Фота: А. Савіцкі / Музей гісторыі беларускай літаратуры

запаведнікам «Музей-сядзіба Л. М. Талстога "Ясная Паляна"».

Экспазіцыя прадстаўляе ілюстрацыі пецябургскай мастачкі Вольгі Граблеўскай, створаныя спецыяльна для аднайменнага калекцыйнага выдання, якое летась пабачыла свет да 190-гадовага юбілею пісьменніка.

Акрамя знаёмства з каўказскай тэмай у жыцці і творчасці Л. М. Талстога, да ўвагі наведвальнікаў прапануюцца кніжныя выданні і рукапісы перакладаў твораў класіка на беларускую мову. Рэдкія выданні прадставіла Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Сярод экспанатаў выстаўкі — і знакаміты «Партрэт Талстога» Мікалая Ге. Тыя, хто бачыў пісьменніка пры жыцці, адзначалі, што менавіта

гэтая карціна да драбніцы перадае ўсе яго тыповыя рысы, засяроджанае аблічча: з пяром у руцэ творца схіліўся над рукапісам, на сталі — толькі тое, што патрэбна для работы, нічога лішняга. Прадстаўлена ў экспазіцыі і любімая вопратка Льва Талстога — прасторная блуза, так званая талстоўка.

Рэалістычныя традыцыі ў творчасці Льва Талстога блізкія і айчынным творцам, якія не раз звярталіся да спадчыны пісьменніка. Так, Сяргук Новік-Пяюн, знаходзячыся ў высылцы, перастварыў па-беларуску яго п'есу «Першы гарэльнік». Рукапіс перакладу зроблены на лістках адрыўнага календара: іншая паперы ў зняволенага не было. Прадстаўлены ў экспазіцыі і пераклад Васіля Віткі апаўдана «Халстамер», а таксама зборнік перакладных артыкулаў.

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара

паралелі

Купала і Грыцавец: мангольскае прачытанне

На Нацыянальным кніжным свяце, што пройдзе 15 верасня ў сталіцы Манголіі — Улан-Батары, адбудзецца прэзентацыя дзвюх кніг, якія маюць самае непасрэднае дачыненне да Беларусі.

Першы зборнік — «Санеты» народнага песняра Беларусі Янкі Купалы на трох мовах: беларускай, рускай (у перакладзе Навума Кісліка) і мангольскай. Перакладчыкам на мангольскую выступіў спадар Бадам-Ачырынг Галаарыд. Літаратар ужо добра ведаюць у Беларусі, ён апошнім часам двойчы пабываў у Мінску, наведваў Брэст. Кнігу «Санетаў» яму

дапамагалі сфарміраваць супрацоўнікі Літаратурнага музея Янкі Купалы. У кнізе — і грунтоўны артыкул Б.-А. Галаарыда, прысвечаны творчасці беларускага класіка.

Другое выданне, якое прэзентуюць на мангольскім свяце кнігі, — дакументальны нарыс Аляксандра Шчарбакова «Крылатым даверце неба!», героем якога з'яўляецца ўраджэнец Беларусі — адзін з першых двойчы Герояў Савецкага Саюза Сяргей Грыцавец (1909—1939). Ён вызначыўся ў паветраных баях на Халхін-Голе.

Пераклалі кнігу на мангольскую мову Б.-А. Галаарыд і Я. Жанчыў. Дарэчы, спадар Галаарыд яшчэ і перакладчык твораў Ф. Скарыны, М. Багдановіча. І зараз працягвае працаваць на ніве прадстаўлення беларускай мастацкай літаратуры ў Манголіі.

Значым, што арганізатарам традыцыйнага свята кнігі ва Улан-Батары, якое праходзіць 26-ы раз, выступае арганізацыя «Кніжны культурны свет» на чале са спадарыняй Бат-Эрдэнін Суўд.

Сяргей ШЫЧКО

15 верасня 60 гадоў спаўняецца Таццяне Шпартавай, паэтэсе.

15 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Віктара Браянкова (1914—1976), віяланчэліста, заслужанага артыста БССР.

15 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Арлена Кашкурэвіча (1929—2013), графіка, народнага мастака Беларусі.

15 верасня 85-годдзе святкуе Іна Зубрыч, музыкантаўца.

16 верасня — 160 гадоў з дня нараджэння Браніслава Эпімах-Шыпілы (1859—1934), дзеяча культуры, выдаўца, фалькларыста, мовазнаўца, літаратуразнаўца.

16 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Раісы Кашэльнікавай (1904—

1980), народнай артысткі БССР.

17 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Сяргея Раманава (1914—2001), графіка, мастака.

17 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Вера Юркова, графік.

19 верасня 55-годдзе святкуе Сяргей Рынкевіч, паэт.

19 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Генадзя Галубовіча (1934—1992), графіка, заслужанага работніка культуры БССР.

19 верасня — 70 гадоў з дня нараджэння Ніны Разанцавай (1949—2012), актрысы.

20 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Максімцова (1919—2004), мастака.

20 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Якуба (Якава) Усікава (1919—1995), літаратуразнаўца, крытыка.

20 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Фёдара Іванова, заслужанага артыста БССР.

20 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Грыцэўскі, акцёр, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

20 верасня 60 гадоў спаўняецца Міхаілу Няхайчыку, графіку, мастаку.

20 верасня 60-годдзе святкуе Яўген Паплаўскі, кампазітар.

20 верасня 45 гадоў таму (1974) створаны Беларуска дзяржаўны заслужаны харэаграфічны ансамбль «Харошкі».

Гэтымі днямі X Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Традыцыі і сучасны стан культуры і мастацтваў» ладзіцца ў Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, паведамляе прэс-служба Акадэміі навук. Да ўдзелу запрошаны выбітныя спецыялісты з Беларусі, Расіі, Украіны, Казахстана, Узбекістана, Арменіі, Малдовы, Вялікабрытаніі. Мэта канферэнцыі — абмеркаванне ролі навуковых даследаванняў у галіне архітэктуры, выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, тэатразнаўства, музыкі, фатаграфіі, кіно, экранных відаў мастацтваў у рашэнні надзменных задач сучаснай культуры, а таксама пошук сістэмных падыходаў да пытання захавання нацыянальных культур і гісторыка-культурнай спадчыны ва ўмовах глабалізацыі. Арганізаваны круглы стол «Беларускае канцэртнае выканальніцтва ў кантэксце сусветнай культуры» і кінапаказ дакументальных фільмаў з цыкла «Беларускія народныя календары».

У Мадрыдзе на філалагічным факультэце найбуйнейшага ўніверсітэта Іспаніі, Універсітэта Камплютэнса (*Universidad Complutense de Madrid*), адбылася паспяхова абарона доктарскай дысертацыі грамадзянкі Іспаніі Анхелы Эспіносы Руіс (*Ángela Espinosa Ruiz*) па тэме «Сімвалізм народнага паходжання ў прозе Яна Баршчэўскага і Густава Адольфа Бэкера». Як паведамлі ў Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Іспаніі, гэта першы выпадак абароны дысертацыі, прысвечанай беларускай літаратуры, у Каралеўстве Іспанія. Падчас мерапрыемства прадстаўнік пасольства ўручыў Анхеле Эспіносе Руіс падзяку Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь за значны сабысты ўклад у развіццё беларуска-іспанскага культурнага супрацоўніцтва.

Беларускі оскараўскі камітэт пачаў прыём заявак на вылучэнне фільма на «Оскар», паведамлі ў камітэце. У прыватнасці, гэта павінен быць поўнаметражны ігравы, дакументальны або анімацыйны фільм працягласцю не менш чым 40 хвілін, зняты за межамі Злучаных Штатаў Амерыкі. Арыгінальны запіс дыялогаў, а таксама гатовы фільм — пераважна на беларускай або рускай мовах. Фільм павінен быць выпушчаны ў камерцыйны праект з 1 кастрычніка 2018 па 30 верасня 2019 года і доўжыцца не менш чым 7 дзён запар. Да першапачатковага пракату ў кінатэатрах дазваляецца ўдзел у кінафестывалі, але забараняецца трансліраванне фільма-намінанта на тэлебачанні, у інтэрнэце, на авіялініях, выпуск на DVD. 92-я дыямонія ўручэння ўзнагарод прэміі «Оскар» за дасягненні ў галіне кінематаграфіі адбудзецца 9 лютага 2020 года ў Лос-Анджэлесе.

31 па 29 верасня ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага пройдзе выстаўка фатаграфій ізраільскага кінааператара, фотажурналіста і дакументаліста Барыса Бяленкіна: «Тэль-Авіў у Мінску» (у гонар 110-годдзя Тэль-Авіва) і «Дыялог эпох», паведамляе БелТА са спасылкай на Ізраільскі культурны цэнтр «Натив» пры Пасольстве Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь. У паслужным спісе Барыса Бяленкіна — персанальныя фотавыстаўкі ў Ізраілі і за мяжой. Фотапраекты Бяленкіна — яркі, рознажанравы, займальны апавед аб здзіўным ізраільскім мегаполісе. Па меркаванні аўтара, Тэль-Авіў фантазмагарычна ўключаны ў дынаміку свету як адмысловы міф: горад мігаціць, як дыямент на дне студні.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Брэст: тысячагоднасць

КАРНАВАЛ

Адной з самых відомых падзей святкавання 1000-годдзя стаў карнавал, які разгарнуўся літаральна на палову горада. Вулічнае дзейства прайшло ў Брэсце чацвёрты раз, але, несумненна, самым маштабным яно было сёлета. Шэсце стартвала адразу з некалькіх пунктаў горада і злілося ў грандыёзнае прадстаўленне на вуліцы Леніна.

Як і абяцалі арганізатары, карнавал расцягнуўся на некалькі кіламетраў. Сам князь Мікалай «Чорны» Радзівіл раздаваў тытульны ліст Берасцейскай Бібліі. Усе бралі з задавальненнем. Узначальвалі шэсце, як звычайна, прыгажуні з велізарным сцягам Брэста. Было шмат канфеці і срэбных бліскавак. Люстраныя русалкі, рокеры і рокершы ўнеслі яшчэ больш каларыту ў атмасферу брэсцкага «Рыа-дэ-Жанейра».

У карнавальным шэсці ўзялі ўдзел больш чым тры тысячы чалавек. Гістарычныя клубы, аркестры, артысты, танцоры, работнікі прадпрыемстваў горада — яркая і шумная працэсія ішла некалькі гадзін. Некаторыя калектывы падышлі да ўдзелу ў дзействе вельмі крэатыўна і зрабілі тэматычныя дэкарацыі на перасоўных платформах, легкавых аўтамабілях і магацыклах. Самым каларытным у карнавальнай калоне быў карабель, які абыграў традыцыйны рыбнае здабычы. Рыбакі і гаспадыні прайшлі па вуліцах Брэста ў галандскіх строях. На караблі можна было ўбачыць зашыфраванае віншаванне тысячагадоваму гораду, складзенае са сцягоў Міжнароднага зводу сігналаў, якія калісьці выкарыстоўваліся для перадачы паведамленняў паміж марскімі судамі.

— Мы не ставілі мэту паўтарыць бразільскі карнавал, — адзначыў рэжысёр вулічнага шоу Мікалай Палтарака. — У нас цалкам атрымалася беларускае шэсце, дзе была адлюстравана нацыянальная культура, гісторыя і сучаснасць. Карнавал як асацыяцыя можа быць стэрэатыпнай, але ж фармат мерапрыемства дазваляе шырока прадэманстраваць публіцы неабходныя кампаненты ўнутранага жыцця краіны. У нас гэта атрымалася.

Удзельнікі карнавалу пастараліся ў тэатралізаванай форме адлюстраваць шматвяковую гісторыю Брэста і яго сучаснае жыццё. Па ходзе руху яны рабілі невялікія прыпынкі, забавляючы гледачоў і, вядома, зрываючы авацыі. Завяршыўся карнавал канцэртамі творчых калектываў Брэсччыны.

ГОРАД СВЯТЛА

Увечары 6 верасня на плошчы Леніна яблыку не было дзе ўпасці. Тут сабраліся дзясяткі тысяч берасцейцаў, каб паглядзець канцэрт «Горад святла». Святломузычнае шоу ўжо каторы год праводзіцца ў Брэсце на Дзень горада. Праўда, раней канцэрт праходзіў на Вяслярным канале. Тым не менш, як і ў мінулыя гады, на музычнае свята завіталі дзясяткі тысяч берасцейцаў.

Традыцыйна на сцэне выступілі айчынныя і замежныя артысты. Канцэрт складаўся з некалькіх частак. Першая была больш моладзевая, пераважна накіраваная на публіку да трыццаці гадоў. Адкрыла канцэрт даволі папулярная беларуская група *Nuteki*. А пасля на сцэне выступіў ужо вядомы берасцейцаў — рэпер Ісяя, які прысвяціў Брэсту кампазіцыю «Мой горад».

Другая частка канцэрта прыйшла на душы меламам, аматарам якаснага року і джаза. У канцэрце ўзялі ўдзел артысты, якія ўжо не раз бывалі ў Брэсце: Джэс Кэмпбэл і былы саліст вядомага гурта *Deep Purple* Джон Лін Тэрнер. Апроч музыкі гледачы атрымалі задавальненне ад сапраўды яркага светлавога шоу ў спалучэнні з вогненнай феэрыяй, якая суправаджала многія нумары выканаўцаў.

МІЛЕНІУМ

Каб паглядзець маштабнае шоу «Міленіум», на Вяслярным канале трэба было займаць месца за некалькі

гадзін да пачатку дзейства. Там сабраліся тысячы людзей, каб паглядзець музычна-гістарычнае прадстаўленне.

Дзейства разгарнулася на велізарнай сцэне вышынёй з пяціпавярховы дом. У шоу былі таксама задзейнічаны ўсталяваны перад пляцоўкай басейн з фантанамі і маляўнічае падсвятленне. Агнём, святлом і вадой аўтары пастаноўкі распавялі гледачам шматвяковую гісторыю горада. Госці ўбачылі тэатралізаваныя пастаноўкі: арганізатары нагадалі галоўныя старонкі гісторыі рэгіёна — перадачу Магдэбургскага права, стварэнне Берасцейскай уніі, выданне Брэсцкай Бібліі, будаўніцтва чыгуначнага вакзала. Таксама арыгінальна прайшліся па дзесяцігоддзях пасляваенных гадоў: увагу гледачоў пераклалі на экраны. Дыктары, дэманструючы ўласным выглядам моду розных гадоў, распавядалі пра дасягненні Брэста. У розных парыхах — з «бабеткай» або стрыжкай пад «сэсон» — дыктар распавядала пра будаўніцтва заводаў, з'яўленні ў 1970-х — двухсоттысячнага жыхара Брэста, у 1980-х — першага тралейбуса, а ў 1990-х — лёсавызначальнага рашэння ў Віскулях.

— Гістарычная частка на сцэне — не проста ўспамін, а пралог для далейшага развіцця горада ў другім тысячагоддзі, — падкрэсліў падчас урачыстага адкрыцця шоу мэр Брэста Аляксандр Рагачук. — У нас ёсць патэнцыял не толькі для таго, каб захаваць культуру, гісторыю, але і прымножыць яе ў станоўчым ключы. Наша свята сёння даказвае наш багаты культурны ўзровень і жаданне зберагчы прыгожы горад.

Гістарычная частка шоу плаўна перацякла ў канцэрт, дзе першым да гледачоў выйшаў Эдуард Ханок, які праспяваў кранальную песню пра сваю маладосць у Брэсце. Музычны марафон падхапілі Тэа, Вольга Рыжыкава, Іна Афанасьева, Алёна Ланская. Яркім выступленнем увагу гледачоў захапіў уладальнік 2-й прэміі фестывалю «Славянскі базар у Віцебску» Іван Зданюк.

Культурна-навінальным момантам «Міленіума» стала клятва берасцейцаў, якую зачытаў ганаровы грамадзянін Брэста — мастак Мікалай Кузьміч. Тысячы гледачоў усталі і паўтаралі: «Клянёмся быць годнымі дзецьмі...». Гэта быў сапраўды момант шчырага яднання, які шмат у каго застаецца ў памяці. Прысеўшы ненадоўга, гледачы нечакана зноў пачалі ўставаць, калі загучаў гімн гораду «Слава Брэст».

З апошнімі акордамі гімна ў неба ўзляцелі першыя залпы салюту. Больш за дзесяць хвілін тысячы берасцейцаў маглі назіраць выдатныя россыпы агнёў. Традыцыйныя каметы змяняліся кветкамі і нават сэрцайкамі: шматлікія піратэхнічныя магчымасці сённяшняга дня берасцейцы ацанілі высока. Гэта захапляла і цешыла. Прыемна было, што побач стаялі шчаслівыя людзі. Агульная атмасфера вечара давала адчуванне паўнаты жыцця і надзею на наступны дзень.

АРТ-ПРАЕКТ

Спецыяльна да свята ў выставачнай зале Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтру адкрылася рэспубліканская мастацкая выстаўка «Арт-Брэст-1000». Яе экспазіцыя складаецца з больш чым 100 аўтарскіх работ: жывапіс, графіка, скульптура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва (габелены, кераміка). Усяго прадстаўлена творчасць 63 мастакоў, у тым ліку з Мінска, Брэста, Віцебска, Магілёва, Кобрына, Пінска, Баранавічаў.

— Да гэтай падзеі мы ішлі амаль чатыры гады, — раскажаў старшыня Брэсцкага аддзялення Беларускага саюза мастакоў Павел Рабаў. — Гэта трэцяя выстаўка з серыі штогадовых экспазіцый, якія былі прымеркаваны да 1000-годдзя горада. У адрозненне ад папярэдніх яна мае рэспубліканскі статус, у ёй бяруць удзел мастакі з усёй Беларусі. Зразумела, што тэматыка выстаўкі звязана з юбілеем Брэста. Але мы крыху пашырылі рамкі: тут усё, што звязана з гісторыяй горада, Вялікага Княства Літоўскага, а таксама гарадскія хронікі. Вялікі поспех, што ў выстаўцы ўзялі ўдзел дырэктар Віцебскага цэнтру сучасных мастацтваў Андрэй Духоўнікаў, мінскі скульп-

тар, аўтар помніка Гедыміну ў Лідзе Сяргей Аганаў, кіраўнікі Віцебскай і Магілёўскай арганізацый Беларускага саюза мастакоў Святлана Баранкоўская і Андрэй Вараб'ёў.

І ўсё ж самае вялікае прадстаўніцтва на выстаўцы ў берасцейцаў, аўтарству якіх належыць амаль палова твораў. Усе вядомыя майстры пэндзля і скульптары якія жывуць і працуюць у горадзе над Бугам, палічылі справай гонару прыняць удзел у праекце. Тры знакавыя карціны з серыі «Страчаны выгляд» прадставіла Анастасія Фяцісава. Мастак Мікалай Кузьміч выставіў работу «Меч» з серыі «Курганы». Спецыяльна да юбілейнай выстаўкі падрыхтаваў серыю гравюр, выкананых у аўтарскай тэхніцы, Генадзь Вяль.

Таксама наведвальнікі могуць убачыць работы Ігара Раманчука, Уладзіслава Куфко, Леаніда Роцька, Тамары Дзянісавай, Леаніда Салаўёва, Таццяны Патворавай, Леаніда Тарабука, Аляксандра Грыгор'ева, Аляксандра Улыбіна і іншых.

— Выстаўка з'яўляецца каштоўным падарункам для берасцейцаў. Яна вылучаецца гучнымі імёнамі і высокім узроўнем работ, якія радуюць вока, — упэўнены галоўны спецыяліст упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкама Арцём Брухан. — Гэта вельмі паказальна. Я спадзяюся, што кожны жыхар, гоць горада, які гуляе па вуліцы Савецкай, зойдзе сюды і атрымае сапраўднае задавальненне.

Экспазіцыя працягнецца да 30 верасня.

ТЭАТР

Таксама да 1000-годдзя ў Брэсце ў новым будынку тэатра лялек адкрыўся Першы міжнародны дзіцячы фестываль тэатраў і кніг «Кніжная шафа». За тры святочныя дні тэатральныя калектывы з Беларусі, Польшчы, Расіі, Украіны, Эстоніі, Ізраіля паказалі маленькім гледачам 30 спектакляў розных жанраў. Акрамя традыцыйных драматычных і ляльных тэатраў, выступілі тэатр ценяў, марыянетачны і пальчыкавы, магнітны і пясочны тэатры. Нават роботы паказалі тры вяслыя ляльчыны эцюды.

Пастаноўкі праходзілі ў чатырох залах тэатра — вялікім, малым і двух камерных. Свае работы прадставілі дзяржаўныя тэатры лялек з усіх абласцей і сталіцы Беларусі. Хэдлайнерамі фестывалю сталі сусветна вядомы Упсала-Цырк з Санкт-Пецярбурга, лаўрэат расійскай тэатральнай прэміі «Залатая Маска» — маскоўскі тэатр «Таратумб» і эксперыментальны тэатр Руслана Вальфсона з Ізраіля.

Паралельна на розных пляцоўках праходзілі літаратурныя, музычныя і іншыя культурныя падзеі. Ужо цяпер у тэатры адначасова працуюць выстаўкі ілюстрацый да кніг мастакоў Паўла Татарнікава, Веранікі Чайкі, Вольгі Кузьміч і вялікая кніжная выстаўка, дзе можна ўбачыць пластылінавыя кнігі.

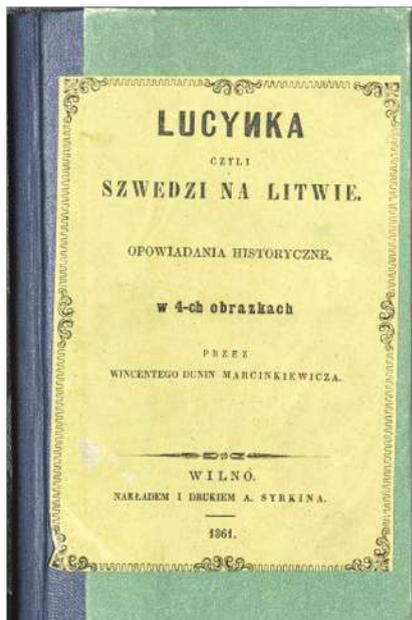
Таксама да святкавання 1000-годдзя Брэста прымеркавана адкрыццё Міжнароднага тэатральнага фестывалю «Белая Вежа», які пачаўся спектаклем «Сымон-музыка» Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа (Віцебск).

У фестывальнай афішы заяўлены монаспектаклі, пастаноўкі для дзяцей і ляльчыны спектаклі, пластычныя і балетныя пастаноўкі. (Фестываль будзе праходзіць да канца гэтага тыдня.) Асабліва ўвага пры складанні праграмы была ўдзелена калектывам з гарадоў-пабрацімаў. У прыватнасці, сваю творчасць прадставілі і прадставяць тэатры з польскага Любліна, балгарскага Плевена, расійскай Цюмені, украінскіх Луцка і Адэсы, грузінскага Батумі.

Ацэньвае пастаноўкі інтэрнацыянальная каманда прафесійных крытыкаў з Германіі, Літвы, Расіі, Эстоніі, Беларусі. Падрабязны агляд спектакляў фестывалю «Белая вежа» чытайце ў наступным нумары.

Вікторыя АСКЕРА
Фота БелТА

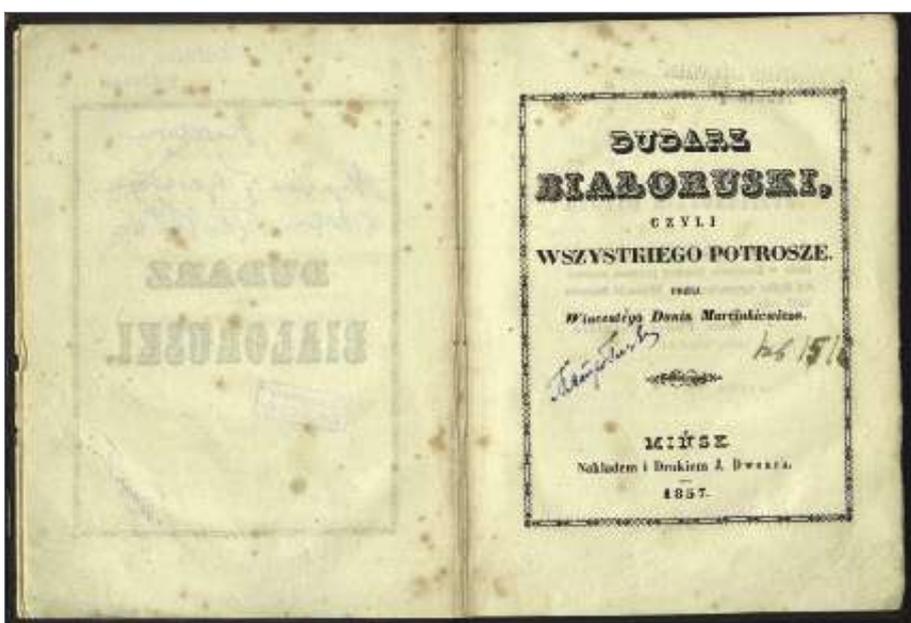
Дудар беларускі, ці Бібліяграфічнае падарожжа Навума Прыгаворкі

Паэма В. Дуніна-Марцінкевіча на польскай мове «Люцынка, або Шведы на Літве».

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч пачаў пісаць пасля трыццаці гадоў, але паспеў стварыць і выдаць шмат твораў. Першы яго кнігі выходзілі толькі лацінкаю, крыху пазней перайшоў на кірыліцу. Паколькі беларуская мова была афіцыйна непрызнаная, пісьменнік ствараў змешаныя зборнікі — беларуска-польскія ды польска-беларускія.

У фондах Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі захоўваюцца прыжыццёвыя выданні В. Дуніна-Марцінкевіча, якія выходзілі на працягу 1846—1861 гг.: «Сялянка», «Гапон», «Wieczernice i Obłąkany. Poezmy», «Цікавішся? — Прачытай!», «Дудар беларускі, або Усяго патроху», «Люцынка, або Шведы на Літве».

Тытульны ліст зборніка В. Дуніна-Марцінкевіча «Дудар беларускі, або Усяго патроху».

Самы ранні твор — лібрэта музычна-драматычнай оперы «Сялянка», якое ўбачыла свет у 1846 г. — з'явіўся ў віленскай друкарні Адама Завадскага. Дазвол цэнзара А. Мухіна на друкаванне датаваны 5 мая 1844 г. Другая паметка на кнізе сведчыць: «27 студзеня 1845 г. опера ўхвалена да сцэнічнага паказу чыноўнікам III аддзялення царскай канцылярыі А. Урэлем». Выданне мела невялікі тыраж. Гэта, па сутнасці, першая беларуская опера: паны ў ёй гавораць па-польску, сяляне — па-беларуску. Пазней з'явілася іншая назва твора — «Ідылія». Музыку да яе напісалі С. Манюшка і К. Крыжановічкі з удзелам самога В. Дуніна-Марцінкевіча. Сапраўдны герой твора — не пан, а селянін Навум Прыгаворка, вайт, які наглядаў за працай сялян. Дарэчы, яго прозвішча пісьменнік выкарыстоўваў у якасці псеўданіма.

Опера была пастаўлена на пачатку 1852 г. у Мінску тэатрам В. Дуніна-Марцінкевіча, ролю Навума Прыгаворкі выконваў сам аўтар. Створаны ім аматарскі тэатральны калектыў існаваў у 1840—1850-я гг. Захапленне тэатрам прыйшло да пісьменніка тады, калі ён жыў у Пецярбургу і Вільні. Не прапускаў ніводнага спектакля і ў Мінску. Пад уплывам пастановак рускіх і польскіх труп у яго нарадзілася думка стварыць беларускі тэатр. Тэатральная дзейнасць Дуніна-Марцінкевіча — менавіта той падмурак, на якім узнік пасля сучасны айчынны тэатр.

Сёння камедыя «Сялянка» В. Дуніна-Марцінкевіча — вельмі рэдкая кніга. Апрача Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі, меўся яшчэ экзэмпляр у Бібліятэцы Акадэміі навук Літвы імя Урублеўскіх, некалькі выданняў захоўваліся ў кніжніцах Санкт-Пецярбурга. Кніга з фондаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі ўяўляе пераплеценыя ў канвалют зборнікі В. Дуніна-Марцінкевіча «Цікавішся? — Прачытай!», «Сялянку» і творы польскіх пісьменнікаў. Кніга некалі належала нейкаму Яну Жахоўскаму, аб чым сведчыць штамп яго бібліятэкі на тытульным лісце.

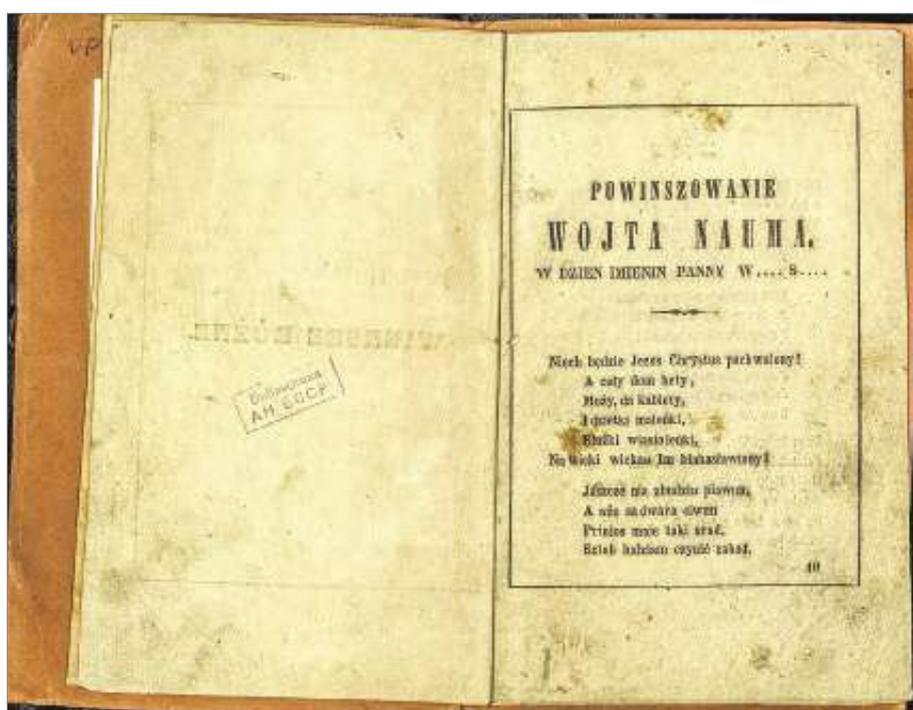
Прыжыццёвы зборнік твораў В. Дуніна-Марцінкевіча «Цікавішся? — Прачытай!» выйшаў у 1856 г. у друкарні Ёкеля Дворца. У ім змешчаны тры апавесці і крылаты вершык, а таксама прысвячэнне аўтара Аляксандру Лапу, які быў братам дэкабрыста, маршалкам Бабруйскага павета, пазней менскім губернскім маршалкам. Ён стаў апошнім, каго выбіраў самастойна тутэйшая шляхта. Пазней на гэтую пасаду прызначалі толькі царскім урадам. У разуменні паэта А. Лапа з'яўляўся ідэалам памешчыка. У прадамове да зборніка аўтар піша: «Калі я праяджаў праз маёнткі пана, не раз вока маё

у беларускай мовах, у тым ліку беларускі верш «Павіншаванне войта Навума. У дзень імянін панны В...С...». Выданне аздоблена дзвюма гравюрамі мастака К. Бржэскага. Экзэмпляр паэмы «Гапон» паступіў у аддзел рэдкіх кніг і рукапісаў у 1970-х гадах, быў куплены ў букіністычным магазіне Ленінграда за 180 руб. 50 кап. — вялікія па тым часе грошы. Некалі кніга належала вядомаму бібліяфілу П. Губару, пра што сведчыць яго экслібрыс на форзацы. Экзэмпляры «Гапона» ёсць таксама ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь, Бібліятэцы Акадэміі навук Літвы імя Урублеўскіх. Паводле даследчыка творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча Адама Мальдзіса, «Гапон» ёсць нават у Брытанскай нацыянальнай бібліятэцы.

Наступнае прыжыццёвае выданне В. Дуніна-Марцінкевіча з фондаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі — зборнік «Дудар беларускі, або Усяго патроху» (1857). Гэта мінскае выданне Ё. Дворца. Кніжка мае прысвячэнне: «Высакародным беларусам у доказ глыбокай пашаны гэты нязначны твор ахвяруе аўтар». У ёй змешчаны: вершаваная прадамова-зварот «Да пачцівых беларусаў», зварот «Да Уладзіміра Сыракомлі», вершаванае апавяданне на польскай мове «Літаратурныя клопаты», беларускія творы «Шчароўскія дажынкы» (з тлумачэннямі) і «Верш Навума Прыгаворкі», у якіх пісьменнік выразна акрэсліў сваё стаўленне да беларускай мовы і беларускай культуры. Пісьменнік сцвярджае, што разуме тэма велізарныя цяжкасці, якія мусіць пераадолець, але спадзяецца, што першы крок яго пісання па-беларуску знойдзе не толькі адабрэнне, але і наступных паслядоўнікаў. Зборнік «Дудар беларускі» завяршыў мінскі творчы ўзлёт. Пасля выхаду зборніка аўтару не ўдалося выдаць у Мінску ніводнай кнігі.

У 1850-я гг. В. Дунін-Марцінкевіч пераважна жыў у Мінску. У гэты перыяд упершыню выйшлі з друку паэтычныя зборнікі пісьменніка, у тым ліку «Гапон» (1855) — першы паэтычны зборнік на беларускай і польскай мовах у чацвёрых песнях. Кожная мае эпіграф: тры з іх узяты аўтарам з «Ідыліі», чацвёрты — з беларускай вясельнай песні. Вершаваная апавесць увабрала ў сябе раннія творы пісьменніка, пачынаючы з 1848 г. У зборніку змешчаны прадамова «Да чытача», драматычная сцэнка «Неспадзяванка для майстрыні» (1854) — на польскай мове ў адной дзеі, а таксама вершы на польскай

Экзэмпляр «Дудара беларускага» захоўваецца ў кнігазборы акадэміка Пятра Глебкі. Гэта адна з самых значных і каштоўных асабістых кніжных калекцый аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі. Пётр Фёдаравіч збіраў сваю кніжніцу ўсё жыццё, пачынаючы з 1930-х гг. Яшчэ ў 1967-м, падчас пераезду Фундаментальнай бібліятэкі Акадэміі навук БССР у новы будынак, ён паведаміў аб намеры перадаць кнігазбор і рукапісны архіў на захаванне ў бібліятэку. Кніжная калекцыя П. Ф. Глебкі налічвае больш чым 3000 выданняў на беларускай, рускай, украінскай і іншых

Самаробная кніга «Wiersze rozne: powinszowanie Wojta Nauma w dzien imienin panny W...S... / Wincenty Dunin-Marcinkiewicz» з вершам В. Дуніна-Марцінкевіча.

мовах (ад 1804 да 1960 года ўключна). У кнігазборы — рэдкія і каштоўныя кнігі, у тым ліку выданні рэпрэсаваных пісьменнікаў, якіх дайшло да нашых дзён няшмат.

На форзацы кнігі «Дудар беларускі» з калекцыі П. Ф. Глебкі — яго ўласны надпіс, зроблены 27 лістапада 1947 г. На авантытуле — запіс алоўкам, які сведчыць, што кніга была набыта 15 красавіка 1928 г. у віленскага букініста. Таксама на форзацы — экслібрыс Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

Яшчэ адно прыжыццёвае выданне В. Дуніна-Марцінкевіча — паэма на польскай мове «Люцынка, або Шведы на Літве» (1861), выдадзеная Віленскай друкарняй А. Сыркіна. Цэнзурны дазвол П. Кукальніка датаваны 26 ліпеня 1860 г. Свой твор В. Дунін-Марцінкевіч адрасуе беларускай шляхце. Рамантычная паэма працягвае тэму мужнасці, высакароднасці, самаахвярнасці старой шляхты, яе еднасці з народам.

Сярод рарытэтаў — невялікая кніжачка на польскай мове — «Wiersze rozne: powinszowanie Wojta Nauma w dzien imienin panny W...S... / Wincenty Dunin-Marcinkiewicz» (Minsk, 1854), у якой змешчаны толькі верш В. Дуніна-Марцінкевіча К. Кісялёў, гэта кніга самаробная. Яна шыта з трох лістоў (старонкі 73—76) вядомай кнігі Дуніна-Марцінкевіча «Гапон» і ўлічвацца ў бібліяграфіях як нейкае асобнае выданне не можа. Тым не менш гэты адбітак з уласнай кніжніцы вяльможнай асобы, пра што гаворыць вензель у якасці пячаткі, прадстаўлены на вокладцы. Штамп на тытуле сведчыць, што экзэмпляр некалі належаў Беларускаму музею імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

Сярод рарытэтаў — невялікая кніжачка на польскай мове — «Wiersze rozne: powinszowanie Wojta Nauma w dzien imienin panny W...S... / Wincenty Dunin-Marcinkiewicz» (Minsk, 1854), у якой змешчаны толькі верш В. Дуніна-Марцінкевіча К. Кісялёў, гэта кніга самаробная. Яна шыта з трох лістоў (старонкі 73—76) вядомай кнігі Дуніна-Марцінкевіча «Гапон» і ўлічвацца ў бібліяграфіях як нейкае асобнае выданне не можа. Тым не менш гэты адбітак з уласнай кніжніцы вяльможнай асобы, пра што гаворыць вензель у якасці пячаткі, прадстаўлены на вокладцы. Штамп на тытуле сведчыць, што экзэмпляр некалі належаў Беларускаму музею імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

Сярод рарытэтаў — невялікая кніжачка на польскай мове — «Wiersze rozne: powinszowanie Wojta Nauma w dzien imienin panny W...S... / Wincenty Dunin-Marcinkiewicz» (Minsk, 1854), у якой змешчаны толькі верш В. Дуніна-Марцінкевіча К. Кісялёў, гэта кніга самаробная. Яна шыта з трох лістоў (старонкі 73—76) вядомай кнігі Дуніна-Марцінкевіча «Гапон» і ўлічвацца ў бібліяграфіях як нейкае асобнае выданне не можа. Тым не менш гэты адбітак з уласнай кніжніцы вяльможнай асобы, пра што гаворыць вензель у якасці пячаткі, прадстаўлены на вокладцы. Штамп на тытуле сведчыць, што экзэмпляр некалі належаў Беларускаму музею імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

Сярод рарытэтаў — невялікая кніжачка на польскай мове — «Wiersze rozne: powinszowanie Wojta Nauma w dzien imienin panny W...S... / Wincenty Dunin-Marcinkiewicz» (Minsk, 1854), у якой змешчаны толькі верш В. Дуніна-Марцінкевіча К. Кісялёў, гэта кніга самаробная. Яна шыта з трох лістоў (старонкі 73—76) вядомай кнігі Дуніна-Марцінкевіча «Гапон» і ўлічвацца ў бібліяграфіях як нейкае асобнае выданне не можа. Тым не менш гэты адбітак з уласнай кніжніцы вяльможнай асобы, пра што гаворыць вензель у якасці пячаткі, прадстаўлены на вокладцы. Штамп на тытуле сведчыць, што экзэмпляр некалі належаў Беларускаму музею імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

«...У цемры свяціць уласным светачам»

Разнастайная па тэматыцы, багатая на вобразы паэтычная падборка Міколы Мятліцкага «Вярніце радасць на зямлю» адкрывае жнівеньскі нумар «Полымя».

Адрэзак часу, па якім вандруе ўяўленне творцы, бязмежны: ад моманту існавання самых старажытных з зафіксаваных у гістарычных крыніцах цывілізацый да нявызначанай будучыні, калі памяншэнне месца жыхарства з зямнога на іншапланетнае стане для чалавека звычайнай справай. Замілаванне прыродным характарам вяртае лірычнага героя ў маладосць. Але ён не толькі згадвае мілыя сэрцу абліччы — у памяці паўстаюць і драматычны моманты гісторыі. У тэме вайны, як ні шмат пра яе сказана, аўтар здолеў стварыць арыгінальны вобраз (верш «Беларускі вакзал»).

Сапраўднае асалода чытання — паэзія Алеся Спіцына (падборка «Дай мне напіцца...»). Шлях магчымы адзін — да Бога, і нельга з яго сысці, гэта наканаванне лірычнага героя. Кранае і паэма на тэму каханя «Майскае срэбра»: «Калі нас двое, мы болей... / Болей за іх... / І за ўсе гэтыя сусветныя болі...» Тэмай верша стала і асэнсаванне незваротнасці юнацтва (верш «Сярэдні ўзрост»):

*Мы плакалі і галасілі,
А потым адкінулі форткі,
Дажджом абмачылі твары
І сталі крыху мацней...*

Пэўна, знойдзе свайго аматара і творчасць Лёлі Багдановіч (падборка «З прыполу дум»). Выпадкова ці наўмысна яна выкарыстоўвае радок з паэмы пра каханне геналянага цэзкі па прозвішчы: «Няма таго, што раньш было»? Вырашаць чытачу...

Віктар Шніп прадстаўлены ў прозе: «Заўтра была адліга — б» (дзённікавы раман паэта) — своеасабліва форма, дзе паяднаны яго непасрэдным ўражанні ад сустрэч з творцамі, развагі над праявамі рэчаіснасці, філасофскія роздумы (на якія часам натхняюць прагулкі з хатнім улюбёнкам), вершы. Ёсць сярод іх і незавершаны, затое прапануецца: «Няхай кожны, хто прачытае, калі ёсць жаданне, дарыфмуе на свой густ». Героямі нататак, якія аўтар вёў з сярэдзіны снежня 2016 да канца сакавіка 2017 года, як і ранейшых яго запісаў гэтай формы, застаюцца калегі па пярэ, мастакі, супрацоўнікі і наведвальнікі рэдакцыі, суседзі, сваякі, а таксама тыя, каго ўжо няма на гэтым свеце, — бацькі, сябры. Часта яны прыходзяць у снах. Увогуле, снам адводзіцца немалое месца ў расповедах, шмат пісьменнік разважае і аб іх прыродзе: «Мы і гэты свет — сон, які сніцца Богу...» Распаведы аб працоўных буднях перамяжоўваюцца з яркімі вобразами і трапнымі метафарамамі ў назіраннях за прыродай, — запісаныя праявічымі радкамі, яны маглі б стаць і вершамі: «...У лужынах зіма стаілася. Ім поўно на сабе не люстраваць...», «Маладзік як вялікі белы матыль, што ляціць да Бога...» Адметна, што аўтар ставіцца да ўсяго, што адбываецца, з гумарам, асэнсоўвае і перадае чытачу ўвасабленае ў жывых карцінках: «Чакаеш пятніцу, як волю. І нібыта праз плот, праз суботу і нядзелю бачыцца панядзелак...», «Рэдактар быў абкладзены сырымі рукапісамі, як сырой зямлёй», «Некаторыя нерэдагаваныя жывыя класікі выглядаюць як смаркатыя дзеці. Смаркачы вытраш, памыеш, прычэшаш, апранеш добра і модна — і ёсць на што глядзець...»

Стылістычна бездакорнае апавяданне «Урокі Шантанэ» прапануе чытачам Святалана Бязлепкіна. Багатая мова, дынамічны захопальны сюжэт (дзеянне адбываецца ў Францыі ў 1-й палове мінулага стагоддзя), галоўны герой, настаўнік гісторыі, які адразу заваёўвае сімпатыі, — немагчыма адарвацца ад чытання, пакуль не перагорнеш апошнюю старонку.

У рубрыцы «Галасы свету» прадстаўлена творчасць польскага паэта XIX стагоддзя Юльёша Славацкага ў перакладзе Сержа Мінскевіча і сучаснага расійскага творцы Андрэя Каровіна ў перастварэнні па-беларуску Юліі Алейчанкі.

Невядомыя вершы заходнебеларускага паэта Пятра Сеўрука (1905—1929), а таксама артыкул пра яго творчасць падрыхтаваў Мікола Мікуліч. Гэта класіка, якая актуальная і цяпер:

*Я не жадаю вам жыцця маўклівага,
Але жадаю, каб вы
Умелі ў цемры свяціць уласным светачам...*

Поўны драматызму радкі адкрываюць асобу малавядомага творцы як пакутніка: «Мне не цяжкая доля ліхая, / Але шчырасць майго пачуцця...» Паэт хварэў на сухоты — хваробу выклікалі частыя турэмныя зняволенні, цяжкая праца. Але дзякуючы даследчыкам яго спадчына вяртаецца да чытача.

Яна БУДОВІЧ

Пра магчымасці стаць шчаслівым

Нумар «Нёмана» пачынае «Дарога да Беларусі» Віктара Шніпа — нататкі і разважанні «месяц за месяцам», пачынаючы з лістапада. Па сутнасці, гэта ўрыўкавыя пачуцці і думкі, якія часта не каментуюцца. Нібыта створаныя для самога сябе, яны маюць на мэце звярнуцца да эмоцый таго, хто іх чытае, выклікаць няўлоўную, але пранізліваю настальгію, і шкадаванне, і маркоту... Усе яны так ці інакш звязаны з літаратурным жыццём Беларусі (трэба быць крыху знаёмым з пісьменніцкім асяроддзем і ўяўляць, кім ёсць Віктар Шніп і якая Люда заўсёды побач з ім).

Але, нягледзячы на цесную павязь плыні думак з канкрэтнымі жыццёвымі акалічнасцямі, тэкст напоўнены метафарамамі і параўнаннямі, больш блізкімі паэзіі: «Маладзік, як выцвілая і нададраная ветрам марка на блакітным канверце асенняга неба», «Чайкі на беразе Свіслачы, як першы снег...», «Трава на беразе ракі трымаецца за пясок, як мы за час, у які жывем». На першы погляд, разважанні не звязаны між сабой (не кожная нават мае відавочны сюжэт), але ўсе яны складаюцца ў адзін цэласны тэкст, у тым ліку дзякуючы пэўнай недаказанасці. Дзесьці нататкі нагадваюць пасты ў Фэйсбуку — гумарам, іроніяй, надзённасцю, а дзесьці гэта сапраўднае адкрыццё творчага чалавека, філасофія якога бачыцца ў немудрагелістым выказванні: «Кожнаму з нас трапляецца магчымасць стаць шчаслівым, але не шчасце...» Чакаем заканчэння ў наступным нумары.

Заслугоўвае ўвагі і апавяданне Філіпа Рэзнікава «Галубіная душа». Сюжэт распавядае пра Альгерда, якога з дзяцінства ласкава называлі Олі, хоць ставіліся да яго, вядома, зусім інакш. Твор — выразнае ўвасабленне тэмы лішняга чалавека, будучыня якога бачыцца далёка не маляўнічай. Аўтару ўдалося стварыць неверагодную атмасферу дзякуючы абранаму стылю, а таксама выбару лакацыі і часу (Гродна — даволі размытага, але дакладна савецкага часу). Хоць сюжэтныя перыпетыі пазнавальныя і нават лагічныя, апавяданне наўпрост прыемна чытаць.

Іван Саверчанка выступае ў нумары з гістарычнай рэканструкцыяй «Трон князя Міндоўга». Гаворка ідзе пра XIII стагоддзе: спрэчкі, здрады, помста, варажасць, але і доблесць — усё тут як мае быць. Але тэкст больш падобны на цудоўную захопальную лекцыю, чым на мастацкі твор.

У адрозненне ад прозы паэзія нумара даволі аднастайная. У нізцы вершаў «Дзе душа здабудзе прыстанак» («Где душа обретёт пристанище», пераклад Ізяслава Катлярова) Васіль Зуёнак разважае пра вечнасць і чалавека ў ёй. Паэт ставіць пытанні, але адказаў знайсці не імкнецца, бо ведае: гэта марная справа. Тым больш спачатку трэба знайсці сваё месца ў гэтым свеце: «Іль умер я даўным-даўно, / Іль всё ещё я не родился?» Большасць вершаў маюць невыразны тужлівы і прыгнечаны настрой, а месцамі развагі аўтара ўвогуле набываюць патэтычна-іранічны тон:

*По правую руку — сын,
А слева — всей силою стойкой —
Жена... Мир и вправду один
Без думы вселенской Зуёнка...*

Падобны настрой ахоплівае і паэтычную падборку Аляксандра Лісняка «На схіле дня». Можна знайсці такія радкі: «Толькі вечная тьма неизбежна: / Слышу стук суетливых лопат», «Было б можно с судьбою рядиться — / Я согласен бы и не родиться!» Але творца глядзіць на свет з гумарам і іроніяй. Заўважна, што аўтару блізкі жанр байкі, на якую падобныя некаторыя спробы, хоць часам і не зусім адметныя:

*Мы телевизор другу подарили.
В нём фейерверки, в нём веселье сплошь.
Москва такие выдаёт кадрили!
Там пьют-едят такое! — фиг поймёшь...*

Надрукаваная і падборка вершаў пад лагічнай і нават чаканай для ўсяго нумара назвай «Адчуванне шчасця». Сярод аўтараў — Марына Шылай, Фёдар Лапанік, Ілья Гурэвіч, Аляксей Радзівончык, Людміла Трацяцкава, Тамара Пяркоўская. Нягледзячы на аб'яднанасць адной падборкай, тэмы і настроі у кожнага з паэтаў розныя: гэта і любоў да радзімы і цяжкасць будзённага жыцця, і маладое каханне, і шчаслівае дзяцінства. Але іх увасабленне нельга назваць захопальным ці арыгінальным.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Менш слоў, больш паэзіі

Проза і паэзія гэтай «Маладосці» перакладная — украінская. Творцаў хвалююць не мінулае і будучыня — яны спрабуюць зразумець сучаснасць: той адрэзак часу, які ў любое імгненне здольны змяніць іх няпростыя лёсы прымушаюць думаць над кожным сваім і чужым крокам.

Якраз гэтага сёння часта не хапае.

Аня-Нікаліна Матэўка (нізка вершаў «Светапогляд ад і да» ў перакладзе Міколы Адама) разважае пра сучаснасць, не называючы напраткі тыя ці іншыя з'явы ці падзеі. Але рэчаіснасць у творах не хаваецца і не прыхарошваецца — вобразы куль, дыму, злачынстваў увогуле згадваюцца не толькі як яркая метафара (аўтар 1999 года нарадзжэння). Паэтэса нічога не называе сваімі імёнамі. Любы прадмет — па-майстэрску прадуманы вобраз, што можа ўспрымацца кардынальна па-рознаму ў залежнасці ад пункту гледжання чытача:

*...знічыць усе знявечаныя неэстэтычнымі лініямі маты,
падобныя да прастытутак,
якія сёння аднаму, заўтра — іншаму
даюць сваю прастору,
каб тыя на іх крэслілі і дамалёвалі,
дзялілі і шарпалі,
пакуль з некалі адзінай краіны
не засталася лялька з вырванымі рукамі...*

«Антаганізмы» Юліі Судус (пераклад Святланы Быкавай) — лірыка, дзе аўтар асабістыя пачуцці выказвае ў поўнай ступені толькі праз стан прыроды, з якой ледзь не цалкам сябе агаісамляе. У кожным з вершаў існуе «сваё надвор'е» ў залежнасці ад душэўнага стану: то гэта «царства ружовых магнолій», то «дзікія навальніцы», то «галоўная восень», а бывае што і «неба мілуецца ў хмарах». Здаецца, аўтара перапаўняюць эмоцыі і пачуцці, таму ў вершах гэтая празмернасць не дазваляе насалоджвацца нейкай выразнай думкай:

*яшчэ бурліць спакой
тваёй тленнай
існасці
ў зіме вечнасці*

У рэшце рэшт, рамантычны настрой усёй падборкі завяршаецца гуллівай прапановай: «будзе добра / слухай сэрца / адчыні браму / і ўпусці / пегаса».

Творца крэда Аляксандра Букачока — менш слоў, больш паэзіі. У паэтычнай падборцы «пылок двукроп'яў» (пераклад М. Адама) насамрэч можна заблукаць. Нягледзячы на сцвярджэнне аўтара «лёс свету ў тваіх руках», самога яго акаляюць сумненні, трывогі, боль. Але менавіта з гэтага і складаецца вобраз паэта, які імкнецца перавярнуць свет. Вершы не напружваюць і не прыгнэтуюць: постаць лірычнага героя не выводзіцца на першы план, а толькі суправаджае забаўку з чытачом:

*венеры прышылі рукі і
(не спяшайцеся хваліць
доблеСНУю медыцыну)
стала яна звыЧАЙную жанЧЫНай
давалася тыМІ Рукамі
вар:ыць
пра:ць
тры куТЫ ТРЫМаць
але й але але
але й (оп) — абДЫМаць*

Юлія Фінкоўская, дарэчы, напісала вершы на беларускай мове, якую вывучае два гады. «Паміж тэкстаў і лічбаў растуць дзьмухаўцы» — гэта абстрактныя роздумы і звароты, бо аўтар ледзь не ў кожным вершы патрабуе: беражы, трымай, выратуй і не пярэч. Паэтэса — летуценніца, і галоўнае ў яе памкненнях — быць разам з тым, да каго звяртаецца, быць пачутай.

Уключаны ў паэтычную частку вершы ўкраінскай паэтэсы Галіны Тарасюк (пераклад Адама Шостака) і індыйскага творцы Рабіндраната Тагора (пераклады рабілі Ганна Бараноўская, Мікола Мятліцкі, Віктар Шніп, Марыя Кобец, Навум Гальпяровіч і Генадзь Аўласенка).

Прозу нумара прадстаўляюць толькі два аўтары: Ольга Дэркачова і Марыся Нікіцюк. Творы Ольгі Дэркачовай «Кішэнны анёлак» і «Валашкі» (у перакладзе М. Адама) можна аднесці да антываеннай прозы. У якасці галоўных герояў — жанчыны: на вайне і падчас вайны. Яны не сталі іншымі. Застаючыся і слабымі, і мужнымі адначасова, яны імкнуцца здабыць сваё шчасце, нягледзячы на той лёс, што выпаў. А вось сюжэт апавядання Марыся Нікіцюк «Маша і шафа» (пер. М. Адама) пакідае пасля сябе неадназначнае ўражанне. Магчыма, такое адчуванне ўзнікае разам з пытаннем, на якое цяжка адказаць: дзе заканчваецца свет фантазіі?..

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мурашыная бітва ля Звонкага Ручая

Новая кніга Аляксея Шаўцова «Жыццё і прыгоды калоніі чорных мурашоў» — казка, жанр якой яшчэ можна вызначыць як «аповесць-казка». Прызнаюся, пачынаў чытаць яе з пэўнай асцярогай. Мурашы, як і мышы, мышаняты, — сталыя казачныя героі. І часам нават здаецца, што ў мастацкіх кнігах яны ў многім падобныя адно да

аднаго героі, вандруюць ад аднаго аўтара да другога. Толькі хіба што «хаваюцца» ў кнігах-хатках пад рознымі вокладкамі. Асцярога яшчэ і таму, што ўжо склаліся пэўныя ўяўленні пра мурашоў як пра руплівых, энергічных, дзейных герояў, гаспадарлівых і шчодрых на дабрыню, працалюбства. Значыць, нічога новага ў выданні дагэтуль незнаёмага аўтара і не знойдзеш.

І чытанне спярша напружвала. Письменник, як падалося на самым пачатку, ажыццявіў замах вельмі высокі і складаны кампазіцыйна. Для чытача дзіцячага гэта не заўсёды апраўдана. Складанасці кампазіцыйнага характару, мноства дэталей-драбнічак, памножанне на падрабязнасці ў межах кожнага з эпизодаў, — усё гэта вядзе да страты ўвагі, забірае яе ад асноўнага. Але ад старонкі да старонкі ўражанні мяняліся. Увагу пільна забірала само дзейства. І ўжо сыходзілі ўбок думкі пра складанасці кампазіцыі. Чорныя Мурашы — адказныя, міралюбівыя — вымушаны рыхтавацца да вайны. З калоніяй Вялікіх Рыжых Мурашоў. Яны, рыжыя мурашы, — у некалькі разоў большыя, фізічна мацнейшыя. Але не любяць працаваць, адзінае, на што здатныя, — ваяваць, праўляць агрэсію. Для іх не існуе дабрыні і справядлівасці. Салодкае жыццё забяспечваюць сабе за кошт палонных рабоў. І набралі ў палон нямала якраз чорных мурашоў, жыццё якіх вельмі арганізаванае, спланаванае.

Расказваючы пра чорных мурашоў, якіх па аўтарскай задуме і павінен палюбіць юны чытач, письменник распавядае пра ўклад жыцця калоніі, пабудову мурашніка, сацыяльны статус розных мурашыных груп. Сур'ёзна, грунтоўна вымалёўваючы адносіны паміж тымі, хто кіруе ў мурашніку, тымі, хто забяспечвае розныя функцыі жыццядзейнасці. Складваецца ўражанне, што часам аўтар пераносіць вядомае нам жыццё людзей, чалавечых інстытутаў у свет насякомых. Але робіць гэта настолькі цікава, прывабна, што казачныя дзеі заваёўваюць давер.

Чытаючы «Жыццё і прыгоды калоніі чорных мурашоў», пачынаеш разумець, што такія кнігі здольны быць асновай казачнай тэрапіі. Так, магчыма, вучні пачатковай школы ўжо і не вераць у рэальныя здольнасці мурашоў арганізоўваць баявыя дзеянні, у здольнасці сплановаць сапраўдную бітву. Але і ў пачатковай школе, і ў наступных класах юныя чытачы разважаюць пра дабрыню, справядлівасць, іх інтэлект дапамагае развіваць пачуцці. А яшчэ ў пісьменніка-казачніка ёсць добры памагаты — кніжны графік Валянцін Макаранка. Сімпатэчныя, рэльефна-выразныя ілюстрацыі гэтага выдатнага майстра істотна дапаўняюць тэкст, робяць словы дзействам, напаяюць прастору новымі ўяўленнямі.

Чорныя мурашы атрымалі перамогу. Дабрыня, справядлівасць узялі верх. Аляксея Шаўцова можна толькі павіншаваць з аповесцю-казкай, якая выйшла ў мінскім выдавецтве «МІНКОПРИНТ». Шкада, што наклад выдання — усяго толькі 90 экзэмпляраў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Краіна, адмераная тройчы

Як пазнаёміць дзіця з адзінкамі вымярэння, каб было цікава, займальна і, галоўнае, запамінальна? Навучыць арыентавацца ў гадзінах, хвілінах, не блытацца ў месяцах з рознай колькасцю дзён? У гадах (высакосны / невысакосны)? З задачай выдатна спраўляецца кніжка казачных гісторый Алега Грушэцкага «Краіна Вымярэння» выдавецтва «Кнігазбор».

Паводле адной з педагагічных тэорый, дзеці засвойваюць інфармацыю найлепш тады, калі яна падаецца ў гульнявой форме і яны самі ўключаюцца ў дзейства. Расповеды Алега Грушэцкага выклікаюць у дзіцяці эмоцыі, суперажыванні: іх героямі становяцца звяры-населнікі лесу (ліса, вавёркі, маці-рысь і рысяныты, крот...), а падзеі, пра якія ідзе гаворка, — штодзённыя побытавыя клопаты з жыцця людзей: памераць, падлічыць, прасачыць па часе, узважыць.

Напрыклад, мядзведзь вырашыў прадаць зямлю і прызначае, колькі каштуе адзін крок. І тут пачынаюцца цяжкасці: у вожыка крок маленькі, а ў жураўля — доўгі, значыць, мядзведзь атрымае менш грошай, калі пакупніком стане апошні. Альбо звяры будуць домік, а на ўлазінах высвятляецца: мядзведзь не можа пралезці ў дзверы, а лось — сам прайшоў бы, ды рогі вонкі застаюцца... Зайцу, які рабіў чарцяжы для дзвярэй, ды не ўсё згадаў, — добры ўрок: «Да ўсяго трэба падыходзіць больш адказна, прадугледжваць усе акалічнасці».

Выданне ўключае раздзелы: «Даўжыня», «Шырыня і вышыня», «Вага», «Літр», «Час» і «Календар». Адметна, што ў канцоўцы кожнага апаўдання падаецца завязка новага, так атрымліваецца лагічны пераход да наступнай тэмы. Расповеды — адна вялікая гісторыя, забавляльная і ў той жа час у нечым павучальная, пазнавальная. У тэксце ёсць прыказкі і прымаўкі, што працуюць на карысць ідэі твора, замацоўваюць у памяці атрыманыя веды праз пэўныя вобразы і асацыяцыі.

Некаторыя дапамагаюць лепш запомніць назвы месяцаў: «як чэрвень сухі, забудзься на баравікі», «ліпень пякучы, але даручы», «кожная хата ў жніўні багата», «што ў полі ўродзіць — жнівень знаходзіць»...

Нядзіўна, што кніга — яркая, прыцягальная, напісаная жывой размоўнай мовай, бо аўтар — бацька траіх дзяцей, і форма, у якой ідзе расповед, прайшла выпрабаванне часам і практыкай: пісьменник усё прыдумляў для ўласных гадаванцаў і распавядаў ім, глумачыў незразумелае.

Мастак Віктар Козел цудоўна праілюстраванне выданне, тут можна пабачыць малюнкi тых рэчаў, што ўжо выйшлі з ужытку, але знаёмыя з гісторыяй паняццяў, напрыклад, прадуктовыя шалі з гірамі, пясочны гадзіннік і інш. Асабліва наглядна падаецца тэма календара: што і калі (дзень / ноч, раніца / вечар) робяць людзі, што адбываецца ў прыродзе ў розныя поры года, якія работы вядуцца ў гаспадарцы.

Яна БУДОВІЧ

Навука «ляцець, куды захочаш»

Дзеці любяць Дкараскацца на дрэвы. Можна, выпрабаваць свае рукі і ногі на спрытнасць і трываласць, можа, імкнуцца да вышыні. Бэрта Хэнсан хавалася — узлазіла на высачэзную сасну і чытала кніжкі з вя-

шаюць дамаляваць у галаве ўсю сцэну, якую чытач ужо зразумеў па намёках слоў.

У кнізе нідзе не азначаны жанр твора, не абазначана яго прыналежнасць да прозы або паэзіі. Звычайна ў такім абазначэнні і патрэбы няма, але ў дадзеным выпадку не зусім ясна, да якога роду належыць тэкст. Урывачны аповед пра застылыя ў фарбах дні або хвіліны жыцця дзяўчынкi з вёскі Хамердаль абсалютна не падобныя да таго, якімі мы прызвычаліся бачыць шведскія дзіцячыя кнігі, — замест прыгодаў знешняга свету мы бачым свет унутраны, які шукае выйсця, выяўлення, а знаходзіць адно толькі выпрабаванні. Чытач можа адчуваць сябе так, быццам трапіў ва ўспаміны дзяўчынкi і чуе ўрыўкі яе ўнутранага маналогу, плыні свядомасці.

Але пры гэтым часткі тэксту, раскіданыя па старонках, не падаюцца хаатычнымі. Наадварот, з'яўляецца ўражанне, быццам кожная частка — гэта закончаны верш, невялікі верлібр, рэгістрацыя моманту з дапамогай слоў. Падзяленне на радкі задае пэўную рытмічную структуру.

Тата ізноў кліча мяне.

Крычыць: «Бэрта!»,

гучыць як «сэрца».

Я нібыта не чую.

***

Настаўнік у школе вучыць нас маляваць.

«Намалюем моркву», — кажа ён і робіць

на аркушы контурныя рыскі.

Мы бяром чырвоныя алоўкі.

«Не залазьце за рыскі!»

Я ўяўляю моркву на агародзе,

за домам.

«Спадар настаўнік! — я цягну руку. —

Морква ж зусім іншая.

Можна я намалюю такую, як расце ў нас дома?»

Настаўнік хмурыцца:

«Нельга».

Нягледзячы на размову з чытачом ад першай асобы, тэкст вельмі назіральны — аўтар і чытач сочаць за гераіняй, як у кіно. Але сама прырода тэксту пабудаваная нават не на метафарах, а на натуральнай дзіцячай фантазіі, у якой рэальнасць і ўяўленне пераплятаюцца.

Мэтавая аўдыторыя, як прынята з дзіцячымі кнігамі, пазначана абсалютна канкрэтна: для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Гэта значыць, таго самага ўзросту, у якім яны адкрываюць для сябе Астрыд Ліндгрэн, можа, сустракаюцца з «Паляйнай» Элінор Портэр, бяруць у рукі першыя «дарослыя» кніжкі. І калі сярэд прыгодніцкіх кніг, якія нараджаюць у дзецях першую цікаўнасць да чытання, знойдзецца прыгожая, натхняльная гісторыя, якая раскажа пра цёмныя бакі жыцця, пра непаразуменне з усім светам і самымі блізкімі, яна будзе неверагодна карыснай. Можна падацца, што праблема мастацкага складу мыслення, якому перашкаджае паўсядзённасць, будзе актуальнай для невялікай колькасці сучасных дзяцей, але выбар свайго жыццёвага шляху насуперак планам бацькоў — адна з вечных тэм, даведацца пра якую ў сярэднім школьным узросце таксама карысна.

Усё ж такі галоўная вартасць кнігі заключаецца зусім не ў праблемных пытаннях. Яна проста натхняе на самадаследаванне, упартасць, пошук свайго месца і ўважлівасць да сябе і блізкіх.

Дар'я СМІРНОВА

скавай бібліятэкі.

Жыццё ў шведскай вёсцы на пачатку дваццатага стагоддзя было нялёгкае: нават дзеці былі ўключаныя ў штодзённую няспынную працу дзеля выжывання. Усё, што не было патрэбна для выжывання, не лічылася патрэбным увогуле. Але Бэрта рабіла птушак з блакітнай гліны і марыла аднойчы трапіць у месца, дзе яна зможа быць сабой і жыць сваё жыццё.

Кніга Сары Лундберг «Птушка ўва мне ляціць, куды захоча» — гэта гісторыя пра тое, як у Бэрты Хэнсан атрымалася. У 2018 годзе твор атрымаў прэмію Аўгуста і быў прызнаны найлепшай дзіцячай кнігай года ў Швецыі. Гісторыю пра дзяцінства адной з найбольш значных шведскіх мастачак дваццатага стагоддзя, натхнёную яе дзённікамі і эскізамі, было б немагчыма расказаць без мастацкага суправаджэння — аўтарка Сара Лундберг стварыла да кожнай старонкі ілюстрацыі. Хаця складана назваць гэта ілюстрацыямі да тэксту, бо хутчэй наадварот: словы суправаджаюць малюнкi. Сам тэкст можна было б прачытаць за паўгадзіны, але формы, колеры і сюжэты прыцягваюць вока і прыму-

Алёна БЕЛАНОВА

***

Горача.
Флюгеры-пеўнікі.
Цёпрых фантанаў каскад.
Людзі — нібыта пякельнікі.
Лёд.
Парасон.
Ліманад.
Раніца ў сонцы купаецца.
Па набярэжнай іду.
Горад пакутуе,
Плавіцца,
Тае,
Сцякае ў ваду...
Толькі б паспець адагрэцца!
Дзякую гэтаму дню:
Я назапашваю ў сэрцы
Летнюю гарачыню.
Прыйдзе зіма і над светам
Стане, як белы жандарм...
Гэта
Снякотнае лета
Людзям — па слове — раздам.

***

Сыходзіш? Ідзі.
Зямля — гэта шар.
Ён круціцца ўсё хутчэй.
Калі кастрычнік змые загар
З маіх залатых плячэй,
Калі наплачацца лістапад
Над шыл'дамі модных крам —
Ногі цябе павядуць назад,
А ты не заўважыш сам.
Агеньчыкамі гірлянды
Снежань самотна міргне —
Як падарунак калядны,
Ты вернешся да мяне.
І я цябе абдыму спярша,
А потым скажу з цеплынёй:
Хіба ты не ведаў: зямля — гэта шар
На елачцы
На маёй...

***

На маніторы — белы шум.
Найлепшая з прыкмет!
Я напишу.
Я запрашу
Цябе
У свой Сусвет.
Я так і не змагла забыць
Сярод маўклівых кніг,
Як добра нам было хадзіць
Па вуліцах начных,
Спяваюць, смяяцца — на разрыў,
Да ўспышак у вачах —
Пакуль планеты-ліхтары
Нам асвятлялі шлях.
Як фотаапарат сляпіў
Дзвіну, Дняпро і Сож...
На сонных вейках — зорны пыл.
На фота — зорны дождж.
Прыйдзі. Пастукай у акно.
Я помню гэты гук.
Вось клавішы.
Яны даўно
Тваіх чакалі рук.
Ты будзеш граць,
А я — маўчаць.
Гадаць, як мы жылі.
Глядзець, як зоркі зіхацяць
На тонкім крышталі.
Лавіць дарослы твай пагляд...
Даверся — я прыму! —
Што загадаў на зарапад
Трынаццаць год таму?
Пярсеўкаў тонкае ліццё.
Акордаў перазвон.
Без музыкі маё жыццё —
Гібернацыйны сон.
Паўзе сукенка на паркет.
Святлее небакрай...
Напоўні музыкай Сусвет —
Граі!
Не хопіць ночы нам адной.
І тысячы начэй.
Дакладна ведаем з табой,
Што нам рабіць далей:
Табе — лічыць пустыя дні
У водгаласках зім.
Мне — вар'яцець ад цішыні
У космасе маім...

«Ну, усё, бывай. Звані, пішы».
...І зноў — у забыццё.
Калі змаўкаюць клавішы —
Спыняецца жыццё.

***

Нечаканая хваля ўспаміну
Набяжыць, цеплынёй захлыне...
Поўнач.
Поўня...
І водар язміну
Ахінае, як вэлюм, мяне...

***

Думкі блытаня а пад языком вата
Горача
Я здымаю швэдар
Ад статыкі патрэскаваюць высверкі
Валасы па-здрадніцку ўздымаюцца ўверх
Які ты смешны
Кажаш
І спрабуеш прыгладзіць рукою
А я не паспяваю папярэдзіць што
Ад твайго дотыку як ад удару токам
можа спыніцца сэрца
Барані нас святы Мікола
Тэсла

***

Хто прыдумаў гэтыя калені
Анёл ці дэман
Не адвесеці вачэй
Не адпрэчыць думак
Ад гэтай шыі
Гэтых раменніц
Гэтых грудзей
Анёл ці дэман
Нашэптвае мне
Не адводзіць вачэй
Анёл ці дэман
Глядзіць на мяне
Яе вачыма

Я ніколі цябе не пакіну!
Мы, абняўшыся, разам стаім...
Толькі белыя кветкі язміну
Не паверылі словам тваім.

Поўня...
Поўнач...
Пагляду бяздонне...
А калі ты мяне пакідаў —
Асытаўся язмін на далоні,
Раўнадушна мой боль замятаў.

Буду жыць.
Без цябе — не загіну!
Сэрца вылеку — не прывыкаць.
Гэту поўню і водар язміну
У мяне ты не зможаш адняць.

Вечар

Тонкімі карункамі — аблокі.
Белая чаромха. Вечар. Ціш.
Пра каго ты марыш, яснавокі?
З-за каго начамі ты не спіш?

Побач — цёпла... Хораша і зорна:
Май раскінуў крылы над зямлёй.
Ты гаворыш. Я маўчу пакорна,
Патанаю ў горычы твай.

Слухаю, трывожуся, раўную...
Ды абодва знаём, я і ты,
Што ніяк, ніяк не паратую
Я цябе ад гэтае бяды.

Звон маладзіковы з неба льецца.
Мы сядзім на белым дыване.
Не... няма ў вялікім свеце сэрца,
Што балела б гэтак — з-за мяне.

Столькі ў ціхім голасе лагоды,
І рука — ласкава на плячы...
Мне шкада, што сёння — як заўсёды! —
Не магу табе дапамагчы...

Не крыўдуй. Ідзі сваёй дарогай.
Квецень асытаецца ў журбе...

...Я стаю пад белаю чаромхай,
Праваджаю позіркам цябе.

***

Сінія азёры. Сінія нябёсы.
Сінявокі вецер. Белы першацвет.
Думала дзяўчынка: «Стану я дарослай,
Палячу, як вецер, у вялікі свет!»

Запляталі косы мяккія туманы.
Завівала лета сонечны вянок.
У вянку дзявочым — радасныя мары.
А ў душы — самота,
Палыновы сок.

Распляліся косы
У траве цяністай.
Мілая матуля, ты не лай мяне:

***

Неба перакулілася
І мы засталіся адны
Скамянелыя ў чаканні

Да першага кроку насустрач
Апошні ўздых
Вочы мае п'юць роспач
Твайго адчаю

Імгненне і свет напайняецца
Пахам тваіх валасоў
Цяпер не ўратуе
Ні бог ні д'ябл
Рукі шукаюць выйсця
Але паўсюдна тваё цяпло
На вуснах прысмак
Непрамоўленых слоў
І смак жалеза антонаўскіх
Яблыкаў

Цела губляе важкасць
Неба куляецца зноў
Непатрэбнае больш адзенне
Ляціць далоў

Магдалена прашу
Злітуйся над распятым
Абрыс
Вуснаў тваіх
Мной працяты

Далоні блукаюць
Па скуру
Аднекуль

Паляцела з ветрам лёгкае дзяцінства,
Заблукала ішчасце ў горкім палыне.

Нічыя каханка. Нічыя нявеста.
Нагадае водар ліпеньскіх лугоў,
Як за далагляды клікала маленства,
Ды сказала сэрца: — Беражы любоў!

...Заспявай, сэрца ты маё...
Не з табой век мне векаваць...
За табой па слядах ішла,
Палыном сцежка зарасла...

***

Не напрошваюся ў куміры:
Я не ўмею ствараць паэмы,
Не жадаю пісаць верлібры,
Асвятляю не твая тэмы.
Інстаграмнае фота. Ты снедаеш!
Божа мой, якая падзея!
Табе што за розніца, дзе я?
Я такая нямодная, ведаеш...
Сэлфі я не раблю,
Адзінае, што люблю, —
Гаварыць
Гаварыць
Гаварыць
Пакуль горла не забаліць,
Пакуль словы не скончацца,
Пакуль табе спаць не захочацца
І ты не адключыш мяне.
Ці не?
На вуліцах — людзі, на людзях — цэннікі.
На дарогах — фуры з небяспечнымі
грузамі.

Жыццё кіпіць! А бываюць жывыя
пісьменнікі?

Яны ж на аблоках, балуюць з музамі,
Яны ж у лясках, з фаўнамі ды сатырамі,
З адзінарогамі ды пегасамі —
Пагражаюць капітным залачонымі
лірамі,

Паскудзьяць паперу збітымі фразамі,
П'юць нектар ды ціскаюць фэй.
Яны дзе заўгодна, але — не сярод людзей.
Ім не бывае балюча, крыўдна і млосна.
Сур'эзна?

Спусцілася з неба. Не чую авацый!
Назіраю, слухаю. Раблю высновы.
Я нават не супраць табе прадацца,
Толькі зноў выбіраю не твая словы —
Салодкія, ліпкія, як эклер.
Спажывай. Вер!

Смяшок у шуме патоне.
Запевы, прытэвы... Паўторы.
Я — голас у тэлефоне,
Я — літары на маніторы,
Кніга на самай ніжняй паліцы,
Сто гадоў там буду пыліца.
А можа, выйдзе падстаўка пад чай...
Стаміла цябе.
Выключай.

Ліецца тоненькі галасок
Пад пешчамі маіх пальцаў
Ты як дрэва вясною пусціла сок

І мы нібы першыя з усіх людзей
Анёлы туруюць сонмам
Ці ёсць на свеце музыка саладзеі
Музыкі тваіх стогнаў

Задыхаюся
Паміраю
І нараджаюся
У тваім улонні
Цябе
Без астачы сёння
Сабой напоўню

***

Месяц па небе вядзе языком
Зоркі радзімак
Мёд з малаком
У спробе схавання ад пустаты
Нашыя целы
Сягоння на «ты»
Прастора гайдаецца і звініць
Солана вуснам і хочацца піць
Гэтых імгненняў мёд з малаком
Месяц па небе вядзе языком

Перапляліся ў знямозе сны
Хваляй выкінутыя
На бераг вясны

Міхал БАРАНОВАЎСКІ

ЭРАС

У космах схаваліся кветы чырвоныя
М. Багдановіч

***

Калі ты заходзіш у пакой
Электрычнасць напайня прастору
Цела быццам да яго падведзены
электроды

Не слухаецца
Рухі то рэзкія то няпэўныя
Вочы як намагнічаныя ловаць твой
позірк

Георгій МАРЧУК

Танцы майго юнацтва

было па трыццаць — трыццаць пяць гадоў. Кучкаваліся па кутках: дзяўчаты — асобна, хлопцы — асобна. Збіралася паўнютка зала.

Бяры за руку дзяўчыну (так запрашалі), цягну злёгка да сярэдзіны і можаш нават тупаць на месцы, так стомлена, засяроджана. Ніхто не звяртае на цябе ўвагі. У натоўпе нават лепш, можна прыціснуцца да партнёра бліжэй. Калі вядучы танцаў выходзіў на перакур, пачынаў сваю праграму духавы аркестр, што месціўся на клірасе касцёла, які перад вайной аддалі пад Дом культуры.

Аркестр іграў польку, факстрот, вальсы: «Амурские волны», «Киевский вальс». Падлеткі старыя мелодыі не любілі, таму выходзілі таксама на ганак і... вучыліся курыць.

Здаралася, радыст прапаноўваў зусім старомодны танец, які мы называлі «Лысы»: «От чего ты лысый, // Без волос остался, // Потому что рано с девками связался».

Заўважалі, калі хлопец тры разы запар запрашае адну і тую ж дзяўчыну, значыць, гэта яго дзяўчына, не падыходзь... Іншы раз было відаць, што такая апека з боку хлопца надакучвала абранніцы, ёй хацелася патанчыць і з іншымі хлопцамі, але ж дзейнічала мужчынская салідарнасць: ніхто не перашкаджаў закаханым.

Блізкасць жаночага цела ў танцы надавала ўпэўненасці ў тым, што ты ўжо дарослы. Некаторыя хлопцы адважваліся падчас танца прыціскацца да дзяўчыны вельмі блізка, а тая, чырванечы, адштурхоўвала нахабніка на належную дыстанцыю.

На школьных вечарах хлопцы чамусьці не надта запрашалі выбранніц на танец, і таму дзяўчаты часцей танцавалі адна з адной, але такое здаралася рэдка.

Вялікае хваляванне ахоплівала, калі аб'яўлялі «белы танец». Была спадзяванка, што дзяўчына, якая табе падабаецца, запрасіць менавіта цябе. Мне не шанцавала, «мая» ніколі не падыходзіла да мяне і на запрашэнне танчыць ішла неахвотна.

Бліжэй да адзінаццаці гадзін радыст некалькі разоў паведамляў, што зараз будзе апошні танец. Але мы прасілі прадоўжыць танцавальны марафон... Радыст згаджаўся і напрыканцы ўключыў «Цветущий май»,

«Серебряную гитару», «Вишневый сад», «Бесаме мучо». Падчас апошняга танца можна было дамовіцца, каб праводзіць дзяўчыну дадому. Хто не знайшоў сабе пару, ішоў з кампаніяй у цэнтр горада да кінатэатра «Зара», чакалі тых, хто пайшоў у «праважатыя».

Потым доўга бавілі час пад гітару. Спявалі любімы «Сиреневый туман». Дзяўчаты прасілі праспяваць «Ландыши».

Ніколі не было рознагалоссяў, калі хлопец закахаўся ў дзяўчыну не са сваёй вуліцы.

Савось, які прыязджаў на адпачынак са сталіцы, вяртаючыся ад сваёй дзяўчыны, прыпыняўся каля нас. У яго быў адзіны на ўвесь гарадок радыёпрыёмнік «Спідола», які лавіў мелодыі польскага радыё. Разыходзіцца не хацелася, але ўсё-ткі трэба было ў цемры вяртацца на сваю вуліцу пад спева гітарыста: «Что с девушкой я прощаюсь навсегда...» Мы яшчэ не разумелі слоў гэтай песні, а на душы было светла і хораша пасля танцаў. Гэта сёння, вяртаючыся да гэтых радкоў, разумеш іх пра роўкі сэнс.

Прышоў час развітання са школай і з гарадком. Ірванулі ўсе ў сталіцы вучыцца. Шмат з кім давалося развітацца назаўсёды. Кажуць, сёння нешта падобнае захавалася на дыскацеці ў Стулінскім клубе... А што? Добра. Нам жа так хочацца вярнуцца ў свой клуб і з трапяткім хваляваннем чакаць: ці запрасіць цябе на «белы танец» твая дзяўчына...

ЭПІЛОГ

Нехта даўно сказаў, што ўспаміны — таксама асалода. Згадамі ўсё больш згаджаешся з гэтым выслоўем. Амаль кожны пісьменнік у сваёй творчасці абпіраецца на перажытае. Прыгадаем С. Ясеніна, Я. Коласа, І. Мележа, В. Адамчыка. Я рос сірагою, і таму для мяне мой Давыд-Гарадок быў і за бацьку, і за маці, таму, відаць, так моцна прывязаны да яго душой. Гарадок падштурхнуў мяне да напісання раманаў «Кветкі правінцыі», «Крык на хутары», да «Давыд-Гарадоцкіх канонаў». У кнізе «Матылёк на далоні» больш увагі засяродзіў на дакументальных фактах і рэальных асобах.

Гэта мая чарговая і бясконца падзяка гораду і яго людзям.

Раіца ДЗЕЙКУН

Пастух

пад вялізным вываратнем і была глыбокая, як нара. Яе некалі малому паказаў старэйшы брат Піліп. У той жахлівы дзень Цімошык хацеў схавацца першым, каб дачакацца сваіх неразлучных сяброў — Пецьку Самохіна і Сымонку Піліпкава. Ён і сам не прыкмеціў, як задрамаў на саламянай падсцілцы. Хлопчык спаў доўга, а калі прачнуўся, то сяброўка каля сябе не пабачыў. Адчуўшы моцны голад, Цімошык вылез са схованкі і памчаў у вёску.

Спачатку хлопчыку здалася, што ён заблукаў. Там, дзе некалі стаялі хаты, цяпер тырчэлі пачарнелыя коміны ды датлявалі чорныя галавешкі. Збянтэжаны, ён пабрыў па вуліцы, спадзеючыся, што вось-вось з усіх бакоў да яго кінуцца сябры-дзубакі Пецька і Сымонка і разам яны панясуцца па вуліцы, падымаючы босымі нагамі пясчаны куроды...

Пасля таго страшэннага гора, якое напаткала малога, некалькі дзён ён блукаў па галавешках і ўсё спадзяваўся спаткаць штосьці ці кагосьці ад былога шчаслівага жыцця. Але дарэмна: вакол была толькі выпаленая дашчэнтка вёска. У адзін з такіх чорных і галодных дзён яго, амаль нежывога, падабраў жыхар суседняй вёскі, што знаходзілася за лесам праз тры кіламетры і праз якую хадзілі цягнікі. Максім — так звалі дзядзьку — быў ужо ў сталым узросце і жыў пры самым лесе непадалёк ад станцыі разам з жонкай Сцепанідай. Старыя ўсім расказалі, што Цімошык — гэта іх унук з суседняга раёна. Ён рос маўклівым, з суседскімі дзецьмі не сябраваў, вольны час бавіў у лесе.

Так і застаўся Цімох у тым прыстанцыйным пасёлку назаўсёды. Як мог, дапамагаў дзядзьку Максіму і цётцы Сцепанідзе па гаспадарцы, пасвіў і хаваў у лесе ад немцаў і паліцаў малое цялятка, якое праз год вырасла ў карову. Навучыўся яе даіць... Калі вёску вызвалілі ад немцаў, Цімох неяк агораў восем класаў мясцовай школы і пайшоў працаваць у суседні калгас падпасічам, а пазней — і пастухом, бо ніякая іншая работа яго не вабіла.

Яшчэ пры жыцці дзядзькі Максіма і цёткі Сцепаніды ён прыгледзеў сабе мясцовую дзяўчыну Ядзю, прывёў яе дахаты. Разам яны выгадалі двух сыноў, разам з ёй пахаваў прыёмных бацькоў, застаўшыся гаспадаром на селішчы.

Потым Цімоха адправілі на заслужаны адпачынак, але ён не сядзеў без справы, а пачаў наймацца пастухом: не мог пра жыць без лесу, а яшчэ — без сваёй нязменнай памочніцы — раменнай пугі з арэхавым пугаём.

З кожным годам статкі ўсё менелі і менелі. Жыхары паціху старэлі, хлопцы сыходзілі ў войска і пасля мала хто вяртаўся дадому. Дзяўчаты, глядзячы на іх, таксама з'язджалі: хто — у далёкі свет на заробкі, хто — высокковаў замуж за першага заезджага, «стрэчнага-папярэчнага»...

...Грымнуў Чарнобыль. Вёска трапіла ў зону адсялення. Большасць вяскоўцаў, паздаваўшы кароў і хаты дзяржаве, з'ехала хто куды. Настаў час, калі статкаў засталася ўсяго два. А потым і яны зніклі.

Так вясковы пастух Цімох застаўся без работы. Ніяк не мог прызвычаіцца да новага жыцця, доўга яшчэ не даваў спакою сваёй жонцы. Па даўняй звычцы зрання падхопліваўся з ложка і гукаў жонку, якая поралася на кухні:

— Ядзя, ці прыгатавала ты мне торбу? Я сёння далёка паганю статак — у бок Будзішча. Як ты думаеш, там і сёлета жалуды будуць лоскам ляжаць? Трэба праведаць, ці багата іх на дубах. Па восені пачнём збіраць...

Ён пачынаў апрацаваць, не звачаючы на тое, што жонка ўжо не бразгала чыгункамі ля печы, а падыходзіла да дзвярэй у «чыстую» палавіну хаты, дзе ён спаў, і стаяла ў праёме, склаўшы рукі пад грудзямі. На яе твары застывала шкадаба...

— Што, зноў забыўся? — звярталася яна да мужа, які ўжо бег да рукамыніка.

— Пра што забыўся? — спыняўся, як укапаны, на паўдароце, Цімох. — Адыдзі ўбок, дай прайсці, я і так бачу, што праспаў! Дзе мая торба? Няма калі ўжо снедаць, у лесе перакушу...

— Цімох, ачомайся, супыніся, куды цябе нячыстая гоніць? Якіх ты кароў сабраўся гнаць? Каго ты пагоніш? Хіба што мяне... — спыняла мужа Ядзя.

Цімох уголас сам сабе дзіваваўся: — А і праўда: куды гэта я нагатырыўся? Столькі часу прамінула, а я ўсё ўсхопліваюся чараду гнаць!..

Надыходзіў новы ранак, і зноў Цімох, як ашпараны, пачынаў апрацаваць, гукаць жонку. Тая ўжо звыкла да гэткага ранішняга рытуалу і не звяртала асаблівай увагі на дзівацтвы свайго чалавека.

...І ў той дзень яна стаўляла чыгункі ў печ, а сама міжволі чакала, калі яе пачне гукаць Цімох. Але той чамусьці маўчаў. Адчуўшы нядобрае, Ядзя кінулася ў пакой.

Цімох ляжаў нежывы, сціскаючы ў правай руцэ пугу, з якой не разлучаўся апошнія гады.

Над вёскаю —
Дым нахлупам навяс.
Паветра — студзясністае, густое.
Шарэлым ранкам, нібы сыты ліс,
Сніць вецер недзе ў норах за ракою.
Схуднеў за вёскай
Хмызнякоў паўкруг,
І знікла са штыкетніка даёнка.
Упершыню салодка сніць пастух,
Упершыню яго не будзіць жонка.

Анатоль Грачанікаў

Лес атуляў прыстанцыйную вёску-пасёлак з усіх бакоў.

Кожнага ранку статкі кароў рознай масці разыходзіліся ад вёскі ў лес. Статкаў было пяць — па ліку вуліц. Пасвілі па чарзе — «па вочарадзі», як казалі мясцовыя. Чарга пасвілася па колькасці галоў: за дзве каровы двор павінен быў адбыць два дні. Кожны гнаў чараду ў свой бок лесу — у той, куды кіравала-выходзіла вуліца.

Звычайна статкі пасвілі самі гаспадары кароў. Але быў у пасёлку і «прафесіянальны» пастух — Цімох. Яго наймалі тых, хто не хацеў сам дзень або два «хадзіць за хвастамі», або хварэў, або з працы не мог адпрасіцца.

Ён быў родам з суседняй вёскі, якую нямецкія карнікі спалілі разам з жыхарамі, сагнаўшы людзей у калгасную стайню. У той стайні загінулі маці і бабуля маленькага Цімошыка, а разам з імі — старэйшыя брацікі, сястрычка і ўсе сябры-аднагодкі, з якімі ён гуляў «у вайнушку».

Ён стаў круглым сіратаю, бо бацька, якога Цімошык чакаў з той праклятай вайны, так і не вярнуўся: загінуў дзесьці пад Варшавай.

Сам хлопчык цудам застаўся жывы — урагавала адна з дзіцячых схованак, што месцілася на ўскрайку лесу

Паэзія Балканаў. «У пацалунках хвояў»

Міраслаў РАЧЭВІЧ
Шлях у Іерусалім

Спявай мне!

Пра бяскрайнюю танкую нябесную
ніць, што абуджае жыццё...
Вочы твае баяцца ў цені,
быццам серна непаўторная...

Спявай мне!
Пра цемру і яе таямніцы,
пра страх, які сніцца адсюль,
з глыбінняў усіх часоў, спявай жа!
Пусці свой голас на волю!

Няхай ён пакіне вусны твае!
Хай увядзе тваё сэрца ў Евангеллі:
святых будучь чытаць малітвы
крывадушнаму свету і слушаць
цябе.

Спявай мне!
Пра наш першы танец з зоркамі,
зарослымі чароўнымі імхамі,
пра вясельны дні,
якія ніколі не спыняцца ў пасаджанай
у сэрцы ліпавай квецені.
Добрым віном асвенчаная,
Спявай!

Спявай, абавязкова спявай!

Пра ўсе колеры
восені, пра ціхі размовы,
асцярожныя крокі,
пра людзей і звяроў і іх клопаты,
пра прычыны, на якіх мы тут.
Паўстань стоенай змяей
з нетраў.

Заспявай без страху
і без нагоды!

У песні збяры крокі нашы і
пару дзівоснага цвіцення чарэшні.
Голасна пакліч іх на сход.

Імя яго свету ўрэжання ў кару
маладога дрэўца.
Гэта час святога пакланення.
Ключ ад дзвярэй кожнай
ісціны схаваны ў лоне ўсемагутнага
сярпа месяца.

Завывай,
азяблая ваўчыца, гучней,
так, як кажа табе тваё сэрца,
не стрымлівайся, вый!
Мы проста людзі,
на тварах нашых — адбіткі сноў.
Як стомленыя дзеці моляцца
каб застаўся толькі адзін крок,
каб нас спасціглі мары
нашых.

Спявай!
Голасам крыві і агню!
Дазволь, хай зорка
асвятляе твайго раба,
хай яна ззяе над усімі стагоддзямі...
Любоў ёсць усёмагутнае нашэсце,

нябесны крык
над падзеннем чалавечым.

Спявай!
Хай голас твой звініць
гучней за ўсе царкоўныя
звань, разам узятых!
Бо ёсць яшчэ тыя,
хто будзе чуць гэта.

Спявай!
Песня твая адвечная —
вечнае
сілкаванне нас усіх на шляху
ў Іерусалім.

Выстрал

Бацьку

Я прыйду
цяжкімі крокамі,
і ганьбе аддам іх
сваім прыходам.
Яны скажуць:
«Адчувалі мы ўсё ж,
што ён на гэты раз зноўку вернецца,
і на гэтай вайне не згіне».
А потым —
прыслухоўваючыся ўначы...
яны рантам пачуюць адзін стрэл,
уздымуць галовы над падушкай
і ў надзеі скажуць: «Падобна,
на гэты раз ў яго сапраўды
патрапілі...»

Вяртанне

Маці

Што ты прынесьла
з гэтага свету?
Я чую...
Калі гэта і сапраўды
нічога,
тады б свет быў большым за цябе,
а твая галава — меншай
за твой рот.

Будзеш вучыць ваду азбуцы,
а людзей — справядлівасці.

Давай памірымся

Давай памірымся.

І мне гэта няміла.
Дарэмна мы ваюем.

Давай памірымся,
каб іншым не мірыць нас,
бо ў іх не атрымаецца,
калі не хочам мы,
а ім — дык не здалець.

¹ Перыхонская ружа, альбо Кветка ўвакрасення, — сімвал жыццязстойкасці. Від расліннасці, які сустракаецца ў пустынях і паўпустынях. Галінкі гэтай расліны згінаюцца ў сярэдзіну вакол выселага насення і высыхваюць, утвараючы шарыкі, што перакочваюць па пустыні моцныя вятры. Адарваныя і разнесеныя па пустыні, яны могуць захоўвацца ў такім стане гадамі, але калі на іх трапляюць кроплі дажджу, галінкі, што ўтвораны з гіграскапічнай ткані, выпрамяляюцца. Сама расліна пры гэтым не вяртаецца да жыцця, аднак з яе плодоў высыпаецца насенне і, трапляючы ў вільготную глебу, дае новае жыццё парасткам. Галінкі ж як быццам ажываюць — распраўляюцца, зелянеюць, тым не менш, як толькі вільгаць сыдохзіць, яны зноўку скручваюцца ў сухі шарык.

² Прэўлака — паўвостраў у Адрыятычным моры, вядомы як Востраў кветак. Галоўная яго адметнасць — манастыр Святога Архангела Міхаіла.

Давай памірымся,
і вінішаваць нас будуць,
наспешліва спаборнічаючы ў тым,
хто першы памірыў тады.
А як іначай?

Хто б змог нас памірыць?
Калі і Бог не змог,
тады, калі мы верылі
у яго так моцна,
не так, як сёння.

Давай памірымся.

Малітва вечнай Маскве

Не кранай маё сэрца мацней,
чым сэрца тваёй дачкі...
На каленях цябе прашу,
Вечная Масква,
пусці яе ў зялёнай сукенцы ў шлях
на вуліцы Маці Яе
да Храма
Хрыста Збавіцеля.

Перад парогам яго
голосна прашу цябе:

мажліва, дачка твая,
неабдымная Масква,
спусціцца ў пустое сэрца маё —
Ружу іерыхонскую¹ —

даджом Святым...

Радамір УЛЯРАВІЧ

Я раскажу пра вас Богу...

Трохгадовы хлопчык з Сірыі,
чыё імя
Журналісты не ўдакладняюць,
(Можа яго звалі Ісус),
Паранены і змучаны,
Ён сказаў апошняю прамову
ў твар сваіх забойцаў:

— Я раскажу пра вас Богу...

Калі трохгадовы сведка
Паўстаў прад вачыма Ісціны,
Учыненае на гэтым свеце
Пакаранне не можа прайсці побач.
Ні нявінных, каторых няма,
Ні крыўдзіцеляў,
каторых няма сярод нявінных.

І калі малады Ісус увакрасне
Для помсты і прабачэння,
Там не будзе ні тых, ні іншых,
Не будзе каму і ўцэраці слёз,
Бо дзеля ўсіх нас
ён гаварыў з Богам.

Слаўка КЛІКАВАЦ

Трапятанне душы

І трапятала душа ад
дотыку твайго,

І ружовы твар спаталіў перасохлае цела,
І зайгралі анёлкі белыя ў нябёсах,
Рассыпаўшы косы свае на прасторах
бяскрайніх.

Абрысы целаў змяшаліся ў хвалях
светласці,
Жаданне патанула ў лопаче крылаў іх.

Нябесная зорка асвятліла змрок...
У вачах тваіх звела гняздо я сваё.

Кранула рукамі аблокі, абняла іх —
Летуценныя сны зайгралі на твары
маім.

У абдымках нябёсаў счэзлі анёлы,
Вобраз іх застаўся на крылах птушкі.

Наташа ЛЕЧЫЧ

Свята-Міхайлаўская Прэўлака²

Перад тым як вера
Прыйшла да нас,
Яна спела
Сярод мірты і размарыну,
У пацалунках хвояў,
Малітвай
ветранога віру
прывесеная.

Стварэнне

І лавіла вока
Блікі сонца ўсёпаглынальнага.

І лавіла сэрца
Шэпат брызу пшчотнага.

Посмех за посмехам,
Пакінуты подыхам, — свежым, горным,
Што патананае на вуснах...

І настане лепшы свет.

Пераклад з чарнагорскай і сербскай моў
Марыі КОБЕЦ

Радамір АНДРЫЧ

Саматворны шоўк

З-пад снегу няма ж зелены
столькі

колькі ў вясновых вершах Купалы
Гэта бадай саматворны шоўк той,
што лірычнымі вуснамі тканы
з ніцяў метафар трымтлівых
якія ў самоты стане квецень снілі

Няміга

Івану Чароту

Выток бярэ яна
па другі бок рэальнага
існуючы пераважна
ў нетрах паданняў
перш за ўсё пад і над горадам
які назаўжды збудаваны
ўнутры аповеду
першы раз бачнага і чутага
ў часцінках крышталёвых
Тварцом складзенай
чытанкі

Мінск,
09.2.2019.

Верш міраточывы

У Мінску
мрояў лірычных рой
і сярод іх
недавершаны верш міраточывы
які зачалі на вуснах сваіх
земна-нябесныя сваякі
ў кроках Максіма
Багдановіча

Госпадзе
ці ж астатняе не павінна
тут праявіцца
як слаўная агульная таямніца
што ўтварае сарцавіну
духоўнасці нашай спрадвечна/-ку
дае прагу волі/жыцця
кволаму чалавеку

Пераклад з сербскай мовы
Івана ЧАРОТЫ

Кабзар-ратавальнік і хвалі лёсу

Ці не фенаменальная з'ява ў гісторыі сучаснага літаратурнага працэсу: Валеры Стралко быў адным з нямногіх у Беларусі перакладчыкаў, хто пераствараў з беларускай і рускай моў на ўкраінскую і наадварот знакавыя, буйныя творы класікаў.

Здзіўляе тое, што па адукацыі і прафесіі ён быў фізікам. У літаратуру ўвайшоў напрыканцы 1990-х гадоў, ужо ў сталым узросце. Імкліва, упэўнена... І менш чым праз два гады пасля першых публікацый, маючы дзве кнігі (дзіцячыя вершы «Тук-тук-тук» (1999) і ўкраінамоўны зборнік перакладаў «На кленовіх лістах» (2000)), стаў сябрам пісьменніцкіх арганізацый Украіны і Беларусі.

А як перакладаў! Знаны ўкраінскі паэт і перакладчык Дзмітро Білабус адзначаў: «В. Стралко тонка адчувае арыгінал, а яго аўтарскія мажлівасці, руляванне на два крылы, украінскае ды беларускае, з аднолькавымі пранікліваасцю і ўменнем, — з'ява проста ўнікальная».

Майстэрства Валерыя Стралко атрымала высокую ацэнку такіх славных беларускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў, перакладчыкаў і крытыкаў, як Мікола Аўрамчык, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Алена Васілевіч, Ніл Гілевіч, Васіль Жуковіч, Станіслаў Жукоўскі (укр. Станіслав Жуковський), Васіль Жураўлёў, Уладзімір Жытнік (укр. Володимир Житник), Васіль Зуёнак і інш.

Каштоўнасць зробленага Валерыям Стралко ў літаратуры ілюструе хаця б тое, што ў шэрагу яго перакладаў — першае перастварэнне па-ўкраінску паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Адзначаючы гэты пераклад, Ніна Мацяш падкрэсліла: «Пераклад папраўдзе кангеніяльны. Не згубілася ні крыхотка з багаццюшага тэксту і падтэксту паэмы, ні рыскі з адзінства лірычнага і эпічнага ў ёй... Праца, вартая нашай самай шчырай удзячнасці і найвышэйшай дзяржаўнай узнагароды, бо гэта надзвычай важкі й каштоўны ўнёсак у культуру абодвух народаў, у агульначалавечую духоўнасць».

А ў пасляслоўі да ўкраінскага выдання «Новай зямлі» (2006) вядомы беларускі літаратурназнаўца Язэп Янушкевіч аўтарытэтна заўважыў, што гэта «першы поўны пераклад коласаўскага твора сярод іншых славянскіх перакладаў».

У творчым набытку Валерыя Стралко таксама пераклад вядомай сатырычнай паэмы «Тарас на Парнасе» на ўкраінскую мову, пераклады твораў Лесі Українкі, Тараса Шаўчэнкі, Івана Франка на беларускую мову, твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча, аповесцей Васіля Быкава, вершаў Алеся Письмянкова, рамана-хронікі Алеся Пашкевіча, рамана Валерыя Казакова, кнігі Святланы Алексіевіч — на ўкраінскую.

Складана ўявіць, што ў маладосці Валерыя Васільевіч нават і не марыў пра пісьменніцкую дзейнасць... Жыццёвая дарога яго была даволі няпростая, пакурчастая, але адшукваць выйсце заўсёды дапамагаў стойкі і ўпарты характар падарожніка, загартаваны на роднай Чарнігаўшчыне, Херсонскіх суднаверфях, на працоўцы першага савецкага калайдара...

Пазнаёміцца з лёсам выбітнага творцы найбольш цікава ад першай асобы. Неаднаразова я сустракаўся з Валерыем Васільевічам, апошні раз напрыканцы мінулага года, калі ён святкаваў сваё 80-годдзе. Успаміны апавядальніка, яго біяграфія вартыя прыгодніцкага рамана. Асоба яго фарміравалася ў старажытным Любечы на Чарнігаўшчыне, у сям'і настаўнікаў. Маці, Таццяна Фядотаўна, выкладала ў школе ўкраінскую мову і літаратуру, а бацька, Васіль Мікітавіч, — чарчэнне і маляванне.

«Вучыўся я нядрэнна, — згадвае перакладчык. — У 1952 г. пасля заканчэння з пахвальнай граматай 7 класаў быў заахвочаны 10-дзённай пуцёўкай у Ялту. Мора мяне ўразіла страшэнна. З таго часу загарэўся марской прафесіяй і мэтанакіравана рыхтаваўся да службы на флоце: чытаў кніжкі пра маркоў і адміралаў, загартоўваўся — рабіў зарадку, спаў у каморы на торфе, мёрзнуў...»

У старшых класах, вывучаючы фізіку, толкам не разабраўся ў электрычнасці. Яна падалася незразумелай, і я вырашыў, што мая працоўная дзейнасць ніякім чынам не будзе звязана з ёй. Але жыццё з мяне пасмяялася, займаўся электрычнасцю шмат гадоў: быў зваршчыкам, кранаўшчыком. Скончыў нават электратэхнічны інстытут. Прызнаюся, да сённяшняга часу баюся электрычнасці, як і радыяцыі.

У 1955 г. скончыў школу з сярэбным медалём. Дзіўна, але адзіная чацвёрка ў маім атэстаце... па ўкраінскай мове, за сачыненне.

Пасля школы вырашылі з аднакласнікам паступаць у Херсонскую мараходку (Херсонскае мараходнае вучылішча Міністэрства марскога флоту СССР. — Ю. К.). Варта адзначыць, што туды медалістаў бралі без іспытаў. Але маці сказала катэгарычна: «Ніякіх мараходак, ты што, тапіцца хочаш?» А я быў перакананы, што час марскіх катастроф мінуўся разам з парусным флотам... З практычных меркаванняў маці загадала паступаць у сельгасакадэмію на лесагаспадарчы факультэт.

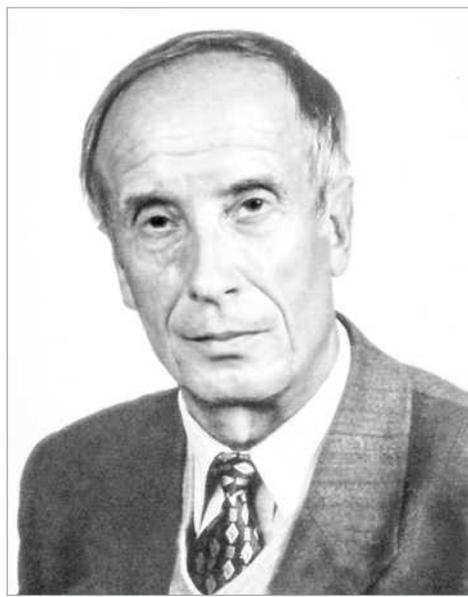
Як медаліст здаваў адзін іспыт па матэматыцы, якой увогуле не баяўся, яна была маім любімым школьным прадметам. Але часу на расэнне адводзілася мала, і ў выніку — тры балы. Далей экзаменавацца на агульных умовах не захачаў, а бацькам зманіў, што паступленне заваліў, і махнуў у Херсон на штурманскае аддзяленне мараходкі.

У творчым набытку Валерыя Стралко таксама пераклад вядомай сатырычнай паэмы «Тарас на Парнасе» на ўкраінскую мову, пераклады твораў Лесі Українкі, Тараса Шаўчэнкі, Івана Франка на беларускую мову, твораў Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча, аповесцей Васіля Быкава, вершаў Алеся Письмянкова, рамана-хронікі Алеся Пашкевіча, рамана Валерыя Казакова, кнігі Святланы Алексіевіч — на ўкраінскую.

Паступаць на філфак і да галавы не прыходзіла. Думаў, што вершы пішучь нейкія богі, а не простыя звычайныя людзі. Тычына, Сасюра, Бажан, Рільскі... для мяне з'яўляліся недасяжнай вышынёй. Нават да школьных настаўнікаў ставіўся не як да простых людзей.

У Херсоне чакала чарговая няўдача. Яна карэнным чынам змяніла лёс. Медыцынская камісія выявіла дальтанізм (як тады казалі, парушэнне колеравага ўспрымання) і назаўсёды зачыніла дзверы да маёй мары. Што рабіць? Вярнуцца дадому — гэта ж ганьба. Першы ў гісторыі школы медаліст, хто не паступіў. З цяжкасцю ўладкаваўся на працу вучнем зваршчыка на суднамеханічны і суднарамонтны завод імя Камінтэрна і паступіў на вярэнне аддзяленне Херсонскага суднамеханічнага тэхнікума імя адмірала Ф. Ф. Ушакова.

Праз два гады ўсё-такі мне ўдалося ажыццявіць сваю марскую мару. Праўда, не без хітрыкаў. Я знайшоў і запамніў спецыяльныя поліхраматычныя табліцы, што прымяняліся для праверкі дальтанізму, і паспяхова прайшоў медагляд прызыўной камісіі. Служыць трапіў на адзін з лепшых караблёў Чарнаморскага флоту — эсмінец «Сообразительный».

Ды ненадоўга. Праз год з невялікім падман выявіўся, і мяне камісавалі.

Вярнуўся на свой завод. Але неўзабаве напаткала бяда. Па просьбе майстра («канец месяца, выручай» — сумнавядомы савецкі аўрал планавай гаспадаркі) выйшаў у начную змену і зваліўся ў адкрыты люк, які забыліся абгарадзіць рамонтнікі. Ледзь не забіўся. Аперацыя, доўгае вылучванне. Лекарны забаранілі працаваць у шкодных умовах, падымаць цяжкае. Было мне тады 20 гадоў.

...Калі ў космас паліцеў Гагарын, працаваў падменным настаўнікам у глухой вёсцы на Херсоншчыне, выкладаў нямецкую мову, чарчэнне і геаграфію ў васьмігодцы. А вёска мела назву... Нова-сібірск. Сябры ў лістах жартавалі: маўляў, думалі, што стаў сібіраком. А 17 мая 1961 г. працаваў у сапраўдным Новасібірску, у Інстытуце ядзернай фізікі Сібірскага аддзялення Акадэміі навук СССР. Скончыўся тэрмін падмены, і,

не знайшоўшы адпаведнай працы на Бацькаўшчыне, я падаўся туды, дзе мяне ніхто не чакаў (мажліва, трошкі авантурна). У Новасібірскім акадэмагарадку правёў каля 10 гадоў.

Адзін з першых у свеце калайдараў (паскаральнік з сустрэчнымі пучкамі) быў пабудаваны і запушчаны ў 1963 г. менавіта ў Інстытуце ядзернай фізікі СА АН СССР. І я спрычыніўся да гэтай падзеі...

У Новасібірску завочна скончыў электратэхнічны інстытут, перайшоў працаваць старшым інжынерам у лабараторыю прыкладнай кібернетыкі Інстытута гідрадынамікі. Адкуль праз пару гадоў быў запрошаны на працу ў Мінск, дзе працаваў у навукова-даследчых і праектна-канструктарскіх інстытутах. Апошнія месца працы да выхаду на пенсію — начальнік сектара ЦКБ «Спектр»...

Яго шлях у літаратуру пачаўся... якраз у мінскім КБ у сярэдзіне 1980-х. У аднаго калегі было цікавае хобі — ён перакладаў на рускую мову беларускіх паэтаў. Гэта зацікавіла. Вырашыў паспрабаваць, а ён у адказ: «У цябе нічога не атрымаецца, трэба добра ведаць мову, на якую перакладаеш». Мажліва, меў на ўвазе, што этнічны ўкраінец не ведае добра ні бела-

рускай, ні рускай мовы. Але гэта закралі за жывое. Мабыць, тут выявілася і ўпартасць. З галавой акнуўся ў работу і... атрымалася. Першы надрукаваны пераклад — вершы Міхася Стральцова на рускай мове ў газеце «Знамя юности» за 1987 г.

Было цікавым знаёмства з М. Стральцовым. У жніўні 1986 г. В. Стралко быў на прэзентацыі яго паэтычнага зборніка «Мой свеце ясны» ў Мінску. Выстаяў доўгую чаргу, каб атрымаць аўтограф, але на ім гэтая чарга раптоўна скончылася — Стральцоў, ужо стомлены, збіраўся зыходзіць. Але ўпарты Стралко ўсё ж папрасіў яго: «Можна, яшчэ адну кнігу амаль аднафамільцу падпішыце...». Ён спачатку здзіўлена паглядзеў, а потым даведаўшыся як мае прозвішча, падпісаў: «Валерыю Стралко амаль ад аднафамільца».

Напрыканцы 1980-х у набытку Валерыя Васільевіча былі ўжо шматлікія пераклады на рускую мову Рыгора Барадуліна, Анатоля Вярцінскага, Янкі Сіпакова, а таксама вядомай паэмы «Сказ пра Лысую гару».

«Азіраючыся назад, хачу адзначыць, што ўсё ў жыцці невыпадкова. І тое, што я прыйшоў у літаратуру, было дзесьці прадвызначана ланцугом пэўных падзей... — згадваў Валерыя Стралко. — Асабліва ў памяці засталася адна драматычная падзея. Упэўнены, яна сталася для мяне знакавай».

Скончыў украінскую школу, выхоўваўся ў нацыянальным асяродзі. А калі апынуўся на Херсоншчыне, сутыкнуўся зусім з іншай моўнай сітуацыяй: фактычным панаваннем рускай мовы. Вучыцца ў тэхнікуме, дзе ўсё выкладалася па-руску, і працаваць на заводзе, дзе ў лепшым выпадку гучаў суржык (аналаг беларускай трасянкі), мне было спачатку цяжка. Спачатку яшчэ размаўляў па-ўкраінску.

І вось у першы свой адпачынак 31 ліпеня 1956 г. я ступіў на палубу парахода «Тарас Шаўчэнка», што плыў па Дняпры маршрутам Херсон — Кіеў — Херсон і... перайшоў на рускую мову... На зваротным шляху ў Кахоўскім моры (Кахоўскае — вадасховішча ў ніжнім цячэнні Дняпра. — Ю. К.) наляцеў такі шторм, якога я і на моры не бачыў. Мы ледзь выратаваліся... І выратаваў нас усіх, і пасажыраў і каманду, стары параход «Тарас Шаўчэнка», які не скарыўся злой стыхіі...

Але асабіста для мяне, лічу, тая дняпроўская драма была пакараннем за здраду роднай мове. А ратавальнікам выступіў Кабзар. Тарас Рыгоравіч з нябёсаў вызначыў дарогу майго жыцця — духоўнага і творчага...

Сёння і не разумею, як мог жыць без літаратуры...»

Творчасць Валерыя Стралко ўганаравана Міжнароднай літаратурнай прэміяй імя Івана Франка 2003 г. «за пераклады на беларускую мову твораў Тараса Шаўчэнкі, Лесі Українкі, Івана Франка, шматлікіх сучасных паэтаў», Літаратурнай прэміяй імя Кандрата Крапівы за пераклад класічнай беларускай паэмы «Тарас на Парнасе» на ўкраінскую мову, медалём Нацыянальнага Саюза пісьменнікаў Украіны «Почесна відзнака» — «За важкі ўклад у адраджэнне духоўнасці і асабісты дасягненні ў літаратурнай творчасці», Міжнароднай літаратурна-мастацкай прэміяй імя Рыгора Скаварады Фонду культуры Украіны за вялікую падзвіжніцкую працу з мэтай збліжэння ўкраінскай і беларускай літаратур.

Валерыя Васільевіч Стралко скончыў свой ямны шлях 24 сакавіка 2019 г. і пахаваны на Заходніх могілках Мінска. Спадзяюся, шматбаковае асэнсаванне яго творчасці і лёсу наперадзе.

Юрый КУР'ЯНОВІЧ

Аналітык свядомасці

Art-тэндзы ў творчасці Васіля Касцючэнкі

«Драбіны. Час туманоў», 2019 г.

Індывідуалізм беларускага мастака Васіля Касцючэнкі відаць абсалютна ва ўсіх работах. Яго мастацкія кампазіцыі любога маштабу — знак якасці і прафесіяналізму, што вельмі цэняць і паважаюць калегі, мастацтвазнаўцы, галерысты і калекцыянеры. Мастак умець здзіўляць і захапляе мастацтвам з першых імгненняў. Ён ніколі не спыняецца і шмат працуе, таму так часта імя Васіля Касцючэнкі гучыць на розных выставачных пляцоўках. Гэтым разам аўтар прэзентаваў новы арт-праект «19+» у мастацкай галерэі «Універсітэт культуры».

Бывае, мастакоў, якія досыць часта выстаўляюцца ў розных арт-прасторах, абвінавачваюць у паўтарэнні. Экспазіцыя выстаўкі Васіля Касцючэнкі складаецца з дваццаці пяці карцін, большая частка якіх была напісана сёлета. Творы аўтара эмацыянальна насычаныя, кожны мае сілу і энергію, глыбінны сэнс, разважанні аб зменлівасці жыцця. Колер і эмоцыі — вось асноўныя

кампаненты мастацкай вобразнасці Васіля Касцючэнкі.

— Чым жа новы праект Васіля Касцючэнкі? А менавіта тым, што ён абсалютна новы, — падкрэсліў на адкрыцці выстаўкі старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца. — Ведаючы майго сябра і калегу гадоў трыццаць пяць, я не перастаю радасна здзіўляцца абнаўленаму гэтага чалавека. Вядома, у яго ёсць пазнавальны аўтарскі почырк, што вельмі важна: кожны мастак павінен мець уласны аўтарскі стыль. Але ён абнаўляецца кожную выстаўку. Нягледзячы на вялікі досвед у мастацтве і прызнанне, ён усё роўна расце. І гэта сведчыць пра тое, што мы маем справу са значнай асобай у імклівым развіцці. Ён не спыніўся, не тыражуе самога сябе, а крочыць наперад у пошуку. Мастацтва — гэта каханне. Калі да кахання прывыкаеш, яно знікае. Таму я рады, што ён сваё каханне ў мастацтве аднаўляе, трансфармуе і развівае. Гэта добры знак.

Прафесійнае станаўленне аўтара было складанае і цікавае адначасова. У час папулярызаванні рэалізму ў беларускаму мастацтве ён выбраў, як кажа сам, іншую рэальнасць, аддаўшы ў работах перавагу пачуццям і колеру. Былі моманты, калі работы аўтара на выстаўках перавешвалі ў месцы, дзе іх практычна не было бачна. Мастак часта ўспамінае, што перашкаджаў менавіта таму мастацтву. Ён паважаў акадэмічны жывапіс, але сам хацеў быць свабодным і незалежным ад стэрэатыпнасці мыслення. Бо з дзяцінства ведаў: колер хавае ў сабе шмат таямніц.

Сёння фігуратыўнасць у карцінах Васіля Касцючэнкі не страчваецца, а, хутчэй, здабывае іншы сэнс: яна ўпісваецца ў кантэкст кампазіцыі як арганічны маляўнічы кампанент. У яго работах, бывае, маляўнічая стыхія стрымліваецца адным лакальным колерам.

— Гэтая выстаўка — святая сапраўднага мастацтва. Васіль Касцючэнка цікавы ў інтэлектуальным творчым грамадстве тым, што яго работы не толькі можна глядзець шмат і доўга, але столькі ж іх трэба прачытваць. Гэта чалавек філасофскага бачання свету. Ён не ілюстравар падзей, а аналітык свядомасці, — адзначыў падчас урачыстай цырымоніі адкрыцця выстаўкі выкладчык Васіля Касцючэнкі, загадчык кафедры дэкаратыўна-

прыкладнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Рыгор Шаура. — Аўтар як мастак складаўся няпроста і не так хутка. Ён шмат сябе шукаў. Што цікава, тады, у 1970—1980-я гады, прыйшоў да лініі творчага бачання, якая сёння важная і актуальная ў мастацтве. Яго творчасць — адметная з'ява нашай нацыянальнай культуры, а работы выдатна прымаюць ва ўсім свеце. Таму цудоўна, што менавіта ў сэрцы Мінска гэтыя карціны глыбокага філасофскага бачання за некалькі тыдняў змогуць абудзіць сэрцы многіх людзей.

Для Васіля Касцючэнкі ніколі не было так важна знайсці свой стыль, як знайсці тэму, якая зможа адчыніць дзверы памяці чалавека. Мастак часта знаходзіцца ў пошуку сучасніка, праз яго вывучае асаблівасці сённяшняй светабудовы. Яго нярэдка называюць прадыказальнікам. За што б ні ўзяўся аўтар, якую б тэму ні пачаў аналізаваць, хутка яна становіцца трэндам у мастацтве. Мастацтвазнаўцы з усмешкай падкрэсліваюць: «У Касцючэнкі ёсць нюх!»

— Мая творчасць залежыць ад кожнага пражытага дня, ад кожнай новай сустрэчы. Я ніколі не ведаю, якая ў мяне атрымаецца работа, — тлумачыць мастак. — Бывае, ёсць пэўная ідэя, але ў працэсе яна можа трансфармавацца з дапамогай аналізу. Важна быць захопленым, тады карціна будзе прыцягваць. Гэта сакрамэнт мастацтва. Мне вельмі падабаецца недасказанасць. Яна дапамагае развіць мастацкі дыялог.

Васіль Касцючэнка — адзін з удзельнікаў невялікай групы мастакоў пад назвай «Арцель», якая папулярна ў творчасці абсалютна розных па творчай манеры мастакоў. Як падкрэслівае кіраўнік аб'яднання беларускі мастак Рыгор Несцераў, Касцючэнка — адзін з такіх аўтараў. Ён шмат працуе над тым, каб дасканалы вывучыць формулу пазнання наваколя, людзей, падзей. Яму цікава назіраць, як змяняецца чалавек і яго свядомасць з цягам часу. Таму работы аўтара нельга назваць проста карцінамі, гэта цэлае даследаванне ці эсэ на розныя тэмы з выкарыстаннем незвычайных элементаў пластычнасці і актуальнай мастацкай мовы.

Вікторыя АСКЕРА

Рэліквіі з золата і срэбра

Ад царкоўнай да свецкай культуры: ювелірнае мастацтва XVIII стагоддзя

Больш як 140 узораў залатой і срэбрай справы, якія паказваюць усю веліч ювелірнага мастацтва ў Расійскай імперыі XVIII стагоддзя, прывезлі ў Мінск з Масквы. Мы маем шанс пабачыць найцікавейшую выстаўку «Даўніна і навізна. Рускае ювелірнае мастацтва XVIII стагоддзя», якая экспануецца ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі з 7 верасня да 3 лістапада. Экспазіцыю складаюць рэліквіі з Асобнай скарбніцы Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве. Гэта вырабы вядомых ювеліраў з Масквы, Вялікага Усцюга, Табольска, Калугі, многія з якіх, як адзначаюць даследчыкі, навучаліся ў майстроў-беларусаў.

— На выстаўцы прадстаўлена ўнікальная калекцыя рускага ювелірнага мастацтва. Яна створана супрацоўнікамі нашага музея спецыяльна для экспазіцыі ў Беларусі. У Расіі мы яе яшчэ не паказвалі, — адзначае дырэктар Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве Аляксей Лявыкін. — Гэта ювелірныя работы вельмі высокага ўзроўню, бо ствараліся прафесійнымі майстрамі для вышэйшага свету — імператарскі двор і арыстакратыя! Але калі для вырабаў Санкт-Пецярбургскіх, маскоўскіх майстроў характэрна раскошнае ўбранне, то работы ювеліраў з Вялікага Усцюга адзначаюцца чарненнем срэбра.

XVIII стагоддзе лічыцца часам, які змяніў кірунак рускага ювелірнага мастацтва. Менавіта з гэтага перыяду яно ўвайшло ў агульнаеўрапейскі працэс мастацкага развіцця. У сувязі са змяненнем побыту і стылю жыцця ў Расіі ствараўся і новы тып, і новае аблічча прадметаў з каштоўных металаў. Арыентаванне ў нормах побыту і моды стала важным для перадавых, перш за ўсё, сталічных

майстроў XVIII стагоддзя, якія мелі доступ да еўрапейскіх узораў з палацавага асартыменту. Гэта і стала своеасаблівым сімвалам незваротнасці пераходу ад сярэднявечнай царкоўнай да новай — свецкай — культуры.

Дарэчы, значны ўплыў на ювелірнае мастацтва Расіі аказалі майстры з Беларусі. У сярэдзіне XVII стагоддзя ў Маскве з-за чумы загінула вялікая колькасць жыхароў, у тым ліку знакамітыя рамеснікі Зброевай майстэрні. Таму ў Маскве аказаліся сотні мастакоў ювелірнай справы з Беларусі.

Галоўным каштоўным металам, што прымяняўся ва ўсе часы для вырабу посуду, было срэбра — найбольш зручны матэрыял для работы ювеліраў. Падатлівы, добра пераносіць тэрмічную апрацоўку і валодае ўнікальнымі ўласцівасцямі. Дзякуючы выстаўцы наведвальнікі могуць уявіць, як выглядаў палацавы святочны стол у Расіі эпохі барока і ракако. Бульёткі, цукарніцы, кафейнікі, чайніцы, малочнікі, кубкі, соуснікі, шматлікія сталовыя прыборы, а таксама інтэр'ерныя ўпрыгажэнні, вырабленыя са срэбра і пакрытыя пазалотай, складаюць аснову экспазіцыі. Акрамя прадметаў посуду, прадстаўлены і табакеркі, якія выкарыстоўваліся не толькі ў практычных мэтах, але і для ўзнагароджання прыдворных: было, вядома, раздзяленне на мужчынскія і жаночыя табакеркі.

Акрамя рэчаў, якімі карыстаюцца сучаснікі, у экспазіцыі прадстаўлены прылады, што выйшлі з ужытку. Напрыклад, адмысловы паднос, які называўся перадача: гэта паднос-халадзільнік, куды клалі кавалачкі лёду, зверху — срэбраную пласціну, на якую ставілі чарачкі з тым ці іншым халодным напіткам. Была нават

спецыяльная мазгавая лыжачка для тагачаснага ласунку — касцянога мозгу. Карысталіся ў той час і супніцамі з двайным дном для вугольчыкаў.

Праект «Даўніна і навізна. Рускае ювелірнае мастацтва XVIII стагоддзя» рэалізаваны пры падтрымцы генеральнага партнёра Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь — кампаніі JTI. Арганізацыя гэтай выстаўкі ў Мінску стала вынікам плённага шматгадовага супрацоўніцтва Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве. Перад адкрыццём экспазіцыі дырэктары ўстаноў падпісалі дамову аб супрацоўніцтве на пяць гадоў.

— Падзея для нас сапраўды знакавая. Наша ўзаемадзеянне з добрым сябрам, партнёрам — гістарычным музеем у Маскве — жывое, актуальнае, перспектыўнае, бо акрэслены задачы, адчуваецца важнасць усіх нашых міжкультурных кантактаў, — падкрэсліў дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі Павел Сапоцька. — Такія выстаўкі для нас — сапраўдныя святы. Але наша праца не абмяжоўваецца экспазіцыяна-выставачнымі праграмамі. Стажыроўкі, выдавецкія, навуковыя, адукацыйныя праекты, самы розны спектр праграм абмену.

Як адзначыў Аляксей Лявыкін, музей па сваёй сутнасці — арганізацыя надзвычай кансерватыўная. Магчыма, дзякуючы

Фоты зроблены ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі.

гэтаму, нягледзячы на цяжкасці таго ці іншага гістарычнага перыяду, яму ўдаецца захаваць галоўнае, ствараючы генатып культуры, народа. Але свет глабальны, таму без банальнага чалавечага культурнага абмену, які дае міжнароднае супрацоўніцтва, музеі не маглі б існаваць.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Акварэль жаночага роду

Мастакі-аднадумцы запрашаюць на фестываль

Восень у Мінску пачала дзеяць яркімі мастацкімі падзеямі, якія вартыя ўвагі. Адна з такіх, безумоўна, — першы фестываль акварэлі, што праходзіць у мастацкай галерэі «Універсітэт культуры», якая ўзяла на сябе місію пашырыць межы ўспрымання акварэлі як жанру мастацтва.

У фестывалі ўзялі удзел тры наццаць мастакоў-аднадумцаў, што неаднаразова прадстаўлялі Беларусь за мяжой на міжнародных выстаўках, маюць шматлікія ўзнагароды, дыпламы і сертыфікаты. Сярод удзельнікаў праекта — Лізавета Антропава, Лідзія Духневіч, Ірына Данскова, Алена Зданевіч, Вера Каўзановіч, Таццяна Лешчанка, Марына Лапо, Анастасія Молчан, Вольга Навіцкая, Святлана Тупахіна, Галіна Хайдарава, Ганна Чыпурных-Алейнік і Святлана Ярмак.

Ідэя фестывалю заключаецца ў тым, каб пазнаёміць глядача не толькі з акварэльнымі сучаснымі формамі і тэндэнцыямі, але і мастакамі як асобамі.

— Акварэль жаночага роду. Менавіта так хочацца ахарактарызаваць гэты фестываль, — падкрэсліў падчас урачыстага адкрыцця мастак-акварэліст Уладзімір Рынкевіч. — У работах шмат пяшчоты, цеплыні, пранікнення, мяккасці. Варта азірнуцца, і бачыш, што ўся выстаўка носіць адзіны характар. Вядзь, што гэта добрае і во-

бразнае мастацтва. Не проста фатаграфічна-ілюстрацыйны або натуралістычны жывапіс, тут шмат пачуццёвасці і энергіі. Хоць работы выкананы ў традыцыйнай манеры, адчуваецца, што яны падрыхтаваны на перспектыву рэалістычнага мастацтва, таму што нясуць у сабе новае дыханне. Патэнцыял кожнай з мастацка чакана сваёй зорнай гадзіны.

Усе аўтары ўдумліва падышлі да ўдзелу ў фестывалі і паспрабавалі прадумаць праграму так, каб у ёй адчувалася ідэя. Падчас фестывалю ладзяцца творчыя сустрэчы, дэманстрацыйныя майстар-класы і круглыя сталы-абмеркаванні на тэму сучаснасці акварэльных матэрыялаў. Папулярныя акварэлі, свабоднае мастацкае адлюстраванне ўбачанага — вось да чаго імкнуча аўтары. Сваімі работамі яны паказваюць успрымання не ўнутранага свету. Мастакі запрашаюць усіх неабякавых глядачоў, творчых асоб і тых, хто толькі пачынае асвойваць акварэль, на мастацкае свята, каб падзяліцца тэхнікамі, ведамі, пазітывам і настроем.

У кожнай з аўтарак цікавая гісторыя шляху да акварэлі. Напрыклад, Святлана Тупахіна спрабавала маляваць яшчэ ў дзяцінстве, але было складана — толькі пасля вучобы ў Акадэміі мастацтваў яна ў пазітывным сэнсе захварэла акварэллю:

— Гэта была мая дзіцячая

кірунка ў межах нацыянальнага мастацтва. Я хадзіла ў студыю, малявала акварэллю, але атрымлівалася дрэнна, праз шмат гадоў я вярнулася да гэтай мары. І зараз усё склалася: з'явіліся настаўнікі, якія расказалі і паказалі, як трэба працаваць. Я ўступіла ў клуб аднадумцаў-акварэлістаў і адчула, што няма мяжы асабістаму развіццю. Многія мастакі нашага клуба даюць майстар-класы па акварэлі ў Маскве. І гэта сапраўды поспех. Акварэль для мяне — цуд. Алей можна выправіць хутка, а акварэль не даруе памылак. У працэсе вельмі шануецца свежасць фарбы. Ёсць у ім шлях духоўнага росту, таму што, калі малюеш, адказваеш за кожнае сваё дзеянне. Нельга намалюваць, а потым перарабіць. Я заўсёды доўга і дэталёва прадумваю работу, спрабую адразу зразумець паслядоўнасць працэсу. Адна з самых вялікіх праблем акварэлі — перадача матэрыяльнасці і кантроль вільготнасці работы. Трэба дакладна ведаць, у які момант спыніцца. З акварэллю не бывае сумна, таму што яна жывая, вучыць давяраць жыццю, ажыццяўляе функцыі псіхатэрапіі.

Вельмі каштоўна, што мастакі, атрымаўшы рэпутацыю прафесіяналаў за мяжой, не спыняюцца і спрабуюць паказаць беларусам усе каштоўнасці акварэлі, шукаюць шляхі развіцця

кірунку ў межах нацыянальнага мастацтва.

— Галоўная задача фестывалю — зрабіць так, каб у акварэлі было больш прыхільнікаў, каб людзі даведаліся пра гэта і вакол такіх мастацкіх і культурных падзей было больш свята, — расказвае ўдзельніца фестывалю Вольга Навіцкая. — З акварэллю ў Беларусі ёсць пытанні. Заходзіш у любы мастацкі салон і пытаеш, ці можна паглядзець акварэль. Цябе адразу адпраўляюць у куток, дзе гэтыя работы нават не вісяць, а стаяць літаральна пад нагамі. На пытанне «Чаму?», адказваюць, што акварэль не прадаецца. Мяне палохае такое стаўленне,

таму наш клуб хоча гэтую сітуацыю змяніць. У нас склаўся стэрэатып, што акварэль — гэта проста... Але тэхніка складаная і навучыцца ёй не так проста і лёгка, але яна даступная для любога, хто жадае паспрабаваць сябе ў творчасці. Я хачу, каб людзі даведаліся, што прыгожыя акварэльныя работы ствараюць віртуозы.

Фестываль акварэлі — выдатная магчымасць не толькі даведацца пра сакрэты майстроў, але ж і шанс паспрабаваць сябе ў творчасці, што ўжо сведчыць пра магчымасць папулярнага і развіцця.

Вікторыя АСКЕРА

Лідзія Духневіч «Нарцысы».

Інструмент для соцыуму

На якія падзеі рэагуе беларускі графічны дызайн?

Мастацтва Беларусі даволі шматграннае. Але чамусьці мы прывыклі разглядаць яго толькі праз прызму жывапісу, скульптуры, графікі. Таму такія падзеі, як Трыенале графічнага дызайну, становяцца для грамадства рэзананснымі. Сёлета трыенале адкрылася трэці раз. Шэраг таленавітых аўтараў у Палацы мастацтваў прадставілі тэматычныя працоўкі за тры гады.

І Трыенале графічнага дызайну прадстаўляе самыя розныя жанры ў сваёй галіне. На выстаўцы можна ўбачыць плакаты, фірмовыя стылі, дызайн буклетаў, кніг і календароў, манет, праекты ў галіне пошуку графічнай мовы, шрыфтовых гарнітур і паштовых марак — усяго, што з'яўляецца аб'ектам графічнага дызайну.

Прэзентавана мноства стылёвых і пластычных рашэнняў: канструктывісцкіх і маляўнічых, камп'ютарных і эксперыментальных. Тэматыка праектаў закранае ўсе сферы грамадскага жыцця сучаснай Беларусі. Аўтары вядуць візуальны дыялог з глядачамі на мове інтэлектуальнай гульні, вырашаючы функцыянальныя задачы дызайну.

— Беларускі графічны дызайн гатовы для таго, каб яго можна было глядзець з сэнсам, — упэўнены куратар выстаўкі Сяргей Саркісаў. — З'явіліся яркія імёны з унікальнымі работамі, якія на фоне еўрапейскіх ці амерыканскіх маюць сваё аблічча. Гэта заўважна ў пластыцы, падыходзе, прачытанні тэмы, інтэрпрэтацыі. Таму нацыянальны графічны дызайн можна ставіць у шэраг з такімі значнымі кірункамі, як жывапіс, скульптура, графіка. У коле беларускіх дызайнераў заўсёды былі таленавітыя асобы. Але згадкі пра іх можна параўнаць з эпізодычнай з'явай. Устойлівай традыцыі развіцця не было. Цяпер яна з'явілася, і мы бачым, як у напрамку графічнага дызайну навідавоку самабытнасць — гэта і ёсць наша нацыянальная самаідэнтыфікацыя ў гэтым кірунку.

Важным для арганізатараў выстаўкі было прадставіць плён сучаснага графічнага дызайну Беларусі, праявіць яго тэндэнцыі і, наколькі магчыма, адказаць на пытанні: ці мае ён прыкметы нацыянальнай ідэнтычнасці? наколькі запатрабаваны на радзіме? як убудоваецца ў сусветныя тэндэнцыі сваёй сферы?

— Дызайн — гэта лакмусавая папера. Ён рэагуе на любы падзеі. Дызайнер абавязаны гэта адчуваць, — падкрэслівае Сяргей Саркісаў. — У працэсе падрыхтоўкі экспазіцыі мы адсялі шмат работ, якія, на наш погляд, павяваюць мінулым днём. Яны неактуальныя. Адбіралі работы, што ў рытме часу. Бо раскрыта шмат тэм сацыяльных, можна ўбачыць плакаты, прысвечаныя значным падзеям. Дызайн на гэта рэагуе.

На жаль, беларускім грамадствам графічны дызайн запатрабаваны ў мінімальнай колькасці. У свеце ж ён кіруе рознымі сферамі жыцця. Кіраўнікі, дзяржаўныя структуры, зірнуўшы на графічны дызайн па-іншаму, маглі б раскрываць і прыцягваць увагу да шматлікіх грамадскіх праблем. Калі я арганізоўваю выстаўкі, мне часта задаюць пытанне: чаму такіх плакатаў і афармлення няма ў гарадскім асяроддзі? А няма, напэўна, таму, што яшчэ не прыйшло ўсведамленне, што такое ў сучасным свеце графічны дызайн. А гэта і ёсць інструмент для соцыуму. Часам яго ўспрымаюць як пацешную карцінку — на самай справе гэта сур'ёзны кірунак з сэнсавым аспектам: ён стварае імідж. Таму такія праекты арганізоўваюць для таго, каб паказаць дасягненні і магчымасці менавіта сучаснага графічнага дызайну.

У трыенале ўдзельнічаюць як вядомыя беларускія

дызайнеры-графікі, так і маладое пакаленне прафесіяналаў і студэнтаў. Галоўным крытэрыем адбору экспанатаў на выстаўку стала высокая планка прафесіяналізму. Што парадавала ў плакатах, дык гэта адсылка да беларускай культуры. Цікавы праект Геннадзі Мацура, прысвечаны беларускаму алфавіту і Станіславу Манюшкі. Дызайнер Іанна Стэфкіна ў сваёй рабоце адлюстравала фірменны стыль Віцебска. Ёсць у экспазіцыі адсылкі да антычнасці, але ў сучасным выглядзе. Так, напрыклад, Юрый Тарэў паказаў сучасную Федру Сафокла. Чапляюць вока кінаплакаты Анастасіі Паўлідзі-Купажэнкі, у якіх адчуваецца аўтарская індывідуальнасць і бязмежны палёт фантазіі.

— Шкада, што такія выстаўкі маюць нават не зменлівы, а кароткатэрміновы характар, — падкрэслівае Сяргей Саркісаў. — Вядома, глядач убачыць, ацэніць, але хацелася б большага. Усё ж такі выстаўкі прадукцыі графічнага дызайну павінны быць звязаныя з межджаментам, каб спажывец разумеў, што ён можа сабе дазволіць. У нас пакуль не так шмат пляцовак, дзе праекты такога фармату можна паказаць. Прадукт графічнага дызайну сёння прадаваць складана. Але ж развіццё, безумоўна, ёсць. Калі згадаць плакат як прадукт нацыянальнага графічнага дызайну гадоў дваццаць назад, то яго немагчыма было ўявіць без накладу. Цяпер з'явілася такое паняцце, як аўтарскі выставачны плакат у адным экзэмпляры. Ён стаў камерным творам. Неабавязкова яго проста чытаць як масавы — яго можна разглядаць і вывучаць. Гэта якраз і сведчыць пра тое, што некаторыя жанры графічнага дызайну сталі мастацтвам. Галоўнае — зразумець пластычную мову фармату.

Работы, прадстаўленыя на трыенале графічнага дызайну, дэманструюць высокі патэнцыял дызайнераў-графікаў і тое, якім мог бы быць беларускі візуальны дызайн, калі б ён выйшаў з выставачнай прасторы ў прастору нашай штодзённасці. Цікавыя формы, рашэнні і ідэі сведчаць пра патэнцыял і магчымасці, а яшчэ — пра шматдзённую, карпатлівую працу аўтараў. Таму ёсць вялікая надзея, што ў хуткім часе прадукт беларускіх дызайнераў стане больш распаўсюджаны на розных пляцоўках краіны.

Вікторыя АСКЕРА

Гармонія на радзіме

Гісторыі ад Фелікса Янушкевіча

Галерэя-музей у Ракаве.

Любіць радзіму нас вучаць яшчэ ў школе. Але што стаіць за гэтым паняццем? Адказ на пытанне кожны шукае самастойна. Знаходзячыся ў пошуку, я спаткала беларускага мастака, які даўно знайшоў для сябе адказы. Пабываўшы ў доме Фелікса Янушкевіча, пагутарыўшы з ім, атрымала самыя прыемныя ўражанні і адчула захапленне яго невычэрпнай энергіяй.

ДЗЯЦІНСТВА

Для таго, каб зразумець чалавека, асабліва мастака, трэба абавязкова даведацца пра яго дзяцінства. Сям'я Янушкевічаў ужо не першае стагоддзе жыве на Ракаўскіх землях. Бацькі пазнаёміліся падчас вайны і неўзабаве пабраліся шлюбам. У сям'і нарадзілася пяць сыноў. Фелікс з'явіўся на свет у 1954 годзе і быў старэйшым братам у сям'і. Бацька, Язэп Янушкевіч, па прафесіі цырульнік. Акрамя таго, выдатны гаспадар, які заўсёды выходзіў у дзедзейную любіць да працы і роднай зямлі. Таму з самага ранняга ўзросту мастак не баяўся цяжкай працы, наадварот, імкнуўся да яе. У далейшым гэта стала яго звычайнай, якая не раз дапамагала ў творчасці.

Калі Янушкевічу было 10 гадоў, разам з сябрам яны заўважылі аб'яву пра набор ў Рэспубліканскую школу-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве (цяпер гэта гімназія-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка). Нядоўга думаючы, хлопцы паехалі паступаць. Феліксу Янушкевічу пашанцавала больш, чым яго сябру, і ў 1965 годзе ён стаў вучнем школы-інтэрната.

Школа і стала месцам, дзе хлопчук вырашыў стаць мастаком. Вучоба давалася лёгка, вельмі цікавіла. Мастак дагэтуль памятае, як у школьныя гады з асадавай маляваў алею старадаўніх дубоў акварэльнымі фарбамі. Яго захапляла ў гэтым працэсе ўсё: пачынаючы ад аўры старажытнасці магутных дрэў і іх прыгажосці да змешвання фарбаў на палітры. Сёння творца не перастае паўтараць: «Мастак павінен выходзіць з дзяцінства!»

У прафесіі аўтар імкнецца заставацца верным сваім унутраным пачуццям як у творчасці, так і ў жыцці. Рашэнне не падладжвацца пад кагосьці прыняў для сябе яшчэ ў шостым класе. Малявалі хлопцы тады акварэллю, што вельмі падабалася юнаму мастаку. Калі працаваў чарговы раз над адным з нацюрмортаў, да хлопчыка падыйшоў выкладчык і пачаў уносіць свае праўкі.

— Памятаю, бярэ ён маю акварэльку і пачынае рабіць яе, скажам так, у стылістыцы а-ля чырвоны гальштук, — згадвае Фелікс Янушкевіч. — Як цяпер памятаю: заплакаў, таму што гэта была няправільная для мяне тэхналогія. Быццам топча хтосьці мой свет...

З таго часу Янушкевіч пачаў рабіць толькі так, як падабаецца яму.

СТУДЭНЦКІЯ ГАДЫ

Паступленне ў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут у 1972 годзе стала новым этапам у жыцці Фелікса Янушкевіча. Гэта быў час вяселасці, цяжкасцяў і прыгод, без якіх не абыходзіцца ні адно студэнцкае жыццё. Само паступленне не абышлося без здарэнняў!

Упэўнены ў сабе і здольнасцях, творца здаў першы экзамен на тройку. Яшчэ адна, і ён бы не прайшоў. Малады мастак быў збянтэжаны такім ходам падзей, але дзякуючы смеласці і дзёрзкасці Фелікс Янушкевіч усё

ж здолеў паступіць на курс, дзе выкладчыкамі сталі такія выбітныя асобы, як Пётр Крохалеў, Май Данцыг, Барыс Аракчэў...

Пачатак студэнцкага жыцця быў насычаны і актыўны. З першага па трэці курс Янушкевіч увесь вольны час, як і яго аднагрупнікі, праводзіў у асноўным у майстэрні. Там яны не толькі актыўна працавалі, але і адпачывалі. Творца ніколі не быў узорным студэнтам.

— Калі шчыра, усё, што набраў у школе, проста паўтараў у акадэміі, — расказаў Фелікс Янушкевіч. — Па сутнасці, у інстытуце многае паўтараецца: нацюрморт, галава, фігура. Проста ў інстытуце шмат часу на тое, каб навучыцца пэндзаль больш упэўнена ў руках трымаць. Але гэта не значыць, што вучыцца не падабалася: калі вучышся, пазнаеш сябе.

З трэцяга курса большую частку часу мастак праводзіў у любімым Ракаве, на прыродзе. Яна была яго настаўнікам і дапаможнікам. Хаваючыся ў нетрах лесу, адпачываючы на беразе ракі і разважаючы на прасторных палях, мастак спазнаваў сябе. Родная зямля давала яму не толькі прытулак, але пачуццё свабоды і палёту.

І вось — час дыпломнай работы. Янушкевіч стварыў трыпціх «Кастусь Каліноўскі». Да ідэі дыплама прыйшоў не адразу. Мастак любіў і добра ведаў беларускую гісторыю. Таму спачатку хацеў напісаць вялікую работу на шэсць метраў у даўжыню, дзе паказаў бы важных гістарычных асоб Беларусі: ад Сімяона Полацкага да прадстаўнікоў савецкай інтэлігенцыі. Часу было мала, таму зрабіць такую работу не змог і не паспеў бы проста фізічна. У апошні дзень да здачы дыплама ён цалкам змяніў сюжэт, фармат і тэму работы. За ноч, быццам пад гіпнозам, майстар стварыў трыпціх, за які яму паставілі найвышэйшы бал.

Смелы, разумны, адважны герой, які перажывае за народ, не мог не нагніць мастака за такім характарам. Таму магутная постаць Каліноўскага заняла цэнтральную частку трыпціха. Па баках мастак адлюстравіў шляху і прасты народ. За непрыквашанай сур'езнасцю асоб у кожным з іх жыве надзея. Надзея на змены да лепшага, якую яны бачаць у моцным і ўпэўненым чалавеку. Эмацыянальнасць і напружанне трыпціха падкрэсліваюць каларыстычнае рашэнне і манументальнасць. Прадчуванне чагосьці страшнага і ў той жа час вера ў поспех перацякаюць з адной работы ў іншую.

АСПІРАНТУРА І ТВОРЧАСЦЬ

Пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута ўдзельнічаць у выстаўках было практычна немагчыма. Каб не губляць час дарма і пры гэтым атрымаць магчымасць у далейшым трапіць у Саюз мастакоў, Янушкевіч паступіў у аспірантуру Акадэміі навук па спецыяльнасці «Мастацтвазнаўства». Дапамог напісаны мастаком артыкул у газету «Помнікі гісторыі Беларусі».

Падчас навучання ў Акадэміі навук аўтар паралельна займаўся раскопкамі. Пачаўся перыяд, калі на родных землях стаў знаходзіць маленькія каштоўнасці, якія былі часткай гісторыі роднага краю. Кожны артэфакт захоўвае невялікі аповед пра сябе, і, на жаль, мы не заўсёды можам даведацца пра іх асаблівую гісторыю, але моманты загадканасці і рамантыкі надаюць яшчэ большую прыцягальнасць. Мастак цалкам паглыбіўся ў працэс.

І ў той жа час актыўна ўдзельнічаў у розных выстаўках. Нават быў часткай творчай каманды Міхаіла Савіцкага! Не заўсёды маладому аўтару было лёгка ладзіць са сваім кіраўніком, які неаднаразова называў Янушкевіча «ракаўскім дылетантам». Але гэта ніяк не крыўдзіла Фелікса. Гэта ж такая вучоба! Калі ж калектыў

распаўся, мастак стаў ездзіць працаваць на радзіму дадому. Зноў ён знайшоў натхненне ў Ракаве.

А ў 1984 Фелікс Янушкевіч стаў сябрам Саюза мастакоў. Якраз у гэты час у Палацы мастацтваў праходзіла выстаўка з нагоды з'езда беларускіх мастакоў, у якой узяў удзел і Янушкевіч. Мерапрыемства скончылася для яго вельмі ўдала: работу «Таўры жылі як усе народы», аснову сюжэта якога мастак узяў з верша Уладзіміра Караткевіча, набыла Трацякоўская галерэя. Твор быў настолькі вялікі, што для галерэі давялося напісаць копію паменш. Арыгінал пакінуў сабе.

Гісторыя Беларусі займае значную частку ў работах Фелікса Янушкевіча. Пачынаючы з часоў з'яўлення княстваў і заканчваючы жахамі Вялікай Айчыннай вайны, мастак паказвае і трагізм, і гераічныя падзеі, і асоб, якія пакінулі значны след у гісторыі беларускіх земляў. Акрамя гэтага, Янушкевічу таксама цікава вывучаць прыроду і людзей, а назіранні пераносіць на палатно. Кожная з работ Фелікса Язэпавіча адрозніваецца глыбокім пранікненнем у сутнасць з'явы ці асобы, метафарычнасцю вобразаў, эмацыянальнасцю каляровага рашэння і кампазіцыйнай ураўнаважанасцю. Пасля сыходу з майстэрні Савіцкага аўтар цалкам прысвяціў сябе стварэнню музея-галерэі ў Ракаве.

ГАЛОЎНЫ ПЛЁН ЖЫЦЦЯ

Гісторыя музея пачалася яшчэ з часоў, калі бацька Янушкевіча працаваў цырульнікам. Ён хацеў адкрыць невялікае месца, дзе, пайшоўшы на пенсію, змог бы працягваць справу далей. Пасля смерці бацькаў дом перайшоў у рукі сынам — Феліксу і Валяр'яну Янушкевічам. Штуршком для стварэння музея стала кераміка. Мастак пісаў дысертацыю пра ракаўскую кераміку і паралельна збіраў яе па мястэчку. У выніку ў яго атрымалася такая вялікая калекцыя, што братам прыйшла ў галаву ідэя аб стварэнні дома для захавання знаходак.

Дыпломная работа.

Мясцовыя жыхары хутка даведліся пра тое, што Фелікс Янушкевіч купляе для музея ўсё «незвычайнае-гістарычнае». І панеслі. Не кожная рэч магла трапіць у калекцыю... Не прымаліся звычайныя, шараговыя рэчы, у якіх няма энергетыкі, душы, як зазначае мастак.

Неўзабаве да музея сталі дадаваць пакоі, а потым з'явіўся і другі паверх. Акрамя артэфактаў, браты вырашылі захоўваць тут і ўласныя творы. Таму паступова музей стаў яшчэ і галерэяй. Такім чынам, збіраючы прадмет за прадметам, колькасць экспанатаў фонду музея перавысіла дванаццаць тысяч! Часткай калекцыі сталі абсалютна розныя прадметы: мэбля, посуд, фатаграфіі, кнігі, побытавыя рэчы, адзенне, музычныя інструменты, статуэткі, дываны, абразы, ёсць нават галубіныя яйкі, якім, як сцвярджае Фелікс Янушкевіч, чатыры тысячы гадоў, і многае іншае.

Дом, музей і галерэя. Функцыі у гэтага месца шмат: аб'ядноўвае тры напрамкі і пры гэтым з'яўляецца адзіным цэлым. Вядома, захоўваць і падтрымліваць такі аб'ект у парадку — праца вялікая і складаная. Янушкевіч ставіцца да музея нібы да роднага дзіцяці, і гэта нядзіўна: тут — гісторыя, клопат і... любіць. Так, менавіта любіць! Да роднай зямлі, людзей, мастацтва... Менавіта яна калісьці дапамагла аўтару зразумець, што ён — частка чагосьці большага.

Любіць сваю радзіму. Як гэта? Паводле Янушкевіча, у першую чаргу не рабіць ёй шкоды, імкнуцца шукаць лепшае і прыгожае, і па магчымасці захаваць. Толькі на роднай зямлі ты можаш адчуць гармонію і свабоду, перакананы мастак.

Лізавета КОЗЕЛ

На агульнай мове планеты

Музыка — гэта мова нашай планеты. 3 гэтых слоў Юрыя Гільдзюка пачалася прэс-канферэнцыя, прысвечаная адкрыццю 82-га канцэртнага сезона Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Пра тое, што чакае беларускую акадэмічную музыку ў найбліжэйшы год, распавялі кіраўнікі калектываў філармоніі: кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Аляксандр Анісімаў, кіраўнік харавой капэлы імя Р. Шырмы Вольга Янум, кіраўнік аркестра імя Жыновіча Міхаіл Казінец, а таксама мастацкі кіраўнік філармоніі Юрый Гільдзюк і генеральны дырэктар Аляксандр Гарбар.

Адкрыццё сімфанічнага сезона адбудзецца 20 верасня з канцэрта Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра. Аснова праграмы — сімфонія «Юпітэр» Моцарта і «Сімфонія № 15» Шастаковіча. У канцэрце будуць задзейнічаны 18 салістаў. Асаблівае месца ў праграме зойме сачыненне Вольгі Падгайскай «Капітан планет». Аляксандр Анісімаў адзначае, што ўсе квіткі на адкрыццё сезона ўжо распроданы. 28 верасня сімфанічны аркестр возьме ўдзел у Міжнародным фестывалі Юрыя Башмета і будзе ўпершыню выконваць творы сучаснага эстонскага кампазітара Эрккі-Свена Цюйра. Салістам выступіць Хейга Расін (мірымба), дырыжорам — Олары Элтс. У той жа дзень адбудзецца прэм'ера твора беларускага кампазітара Дзмітрыя Лыбіна «Дзве фрэскі для сімфанічнага аркестра». На працягу года Дзяржаўны сімфанічны аркестр плануе шмат канцэртаў па творах сусветных класікаў. Гэты сезон будзе багаты на юбілей: 180-годдзе Пятра Чайкоўскага, 210-годдзе Фрыдэрыка Шапэна, 250-годдзе Людвіга ван Бетховена. Асаблівай разынкай у праграме года для сімфанічнага аркестра будзе паўтор праграмы «Песні ваенных гадоў», якая была прадстаўлена Аляксандрам Анісімавым у Маскве. Акрамя гэтага, дырыжор звярнуў увагу на тое, што цыкл канцэртаў сімфанічнага аркестра ў малой зале філармоніі будзе працягнуты.

За дзень да адкрыцця сезона сімфанічнага аркестра распачне сваю гадавую праграму Дзяржаўны камерны аркестр пад кіраўніцтвам Яўгена Бушкова, вялікім канцэртм, прысвечаным стагоддзю Мечыслава Вайнберга. Акрамя гэтага, запланаваныя яшчэ два канцэрты аркестра ў сценах філармоніі: 12 лютага адбудзецца канцэрт, прысвечаны юбілею Чайкоўскага, 28 мая — юбілею Шапэна. Гэтыя сустрэчы ўваходзяць у праграму «Юбілейнага абанемента». Дарэчы, Дзяржаўны камерны аркестр — адзіны калектыв філармоніі, які працуе па абанементаўнай сістэме. Яшчэ дзве буйныя падзеі, якія чакаюць слухачоў, — гэта сустрэчы камернага аркестра з замежнымі музыкамі — аргенцінскім кампазітарам, піяністам і дырыжорам Марцінам Пальмерам у снежні і бразільскім кампазітарам і майстрам ударных інструментаў Неям Разаўра ў красавіку.

Для прыцягнення ўвагі і ўстанаўлення больш блізкага кантакту са слухачамі Яўген Бушкоў прапанаваў праводзіць паўгадзінныя сустрэчы-лекцыі ў фае вялікай залы перад пачаткам канцэртаў. Магчыма, гэты праект будзе рэалізаваны ў новым сезоне.

Яшчэ адзін значны юбілей гэтага года — 90-годдзе Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра імя І. Жыновіча, пад кіраўніцтвам Міхаіла Казінца. З нагоды гэтай падзеі аркестр рыхтуе дзевяць канцэртных праграм.

Акрамя таго, восенню слухачоў чакае тры канцэрты. 22 кастрычніка адбудзецца вечар «Успамінаючы Якава Навуменка», прысвечаны памяці народнага артыста Беларусі, спевака і кампазітара. У праграме прагучаць уласныя творы Навуменкі, а таксама найлепшыя песні беларускай эстрады. 6 лістапада — канцэрт «Вярні мне музыку», прысвечаны творчасці выбітнага армянскага кампазітара, піяніста і педагога, народнага артыста СССР Арно Бабаджаняна. 20 лістапада канцэрт «Незабытае...» Лепшае з творчай спадчыны ансамбля «Песняры» Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Беларусі імя І. Жыновіча адзначыць 50-годдзе легендарнага ансамбля. Выконваць любімыя многімі беларусамі песні будзе прафесійны вакаліст Пётр Ялфімаў, які некаторы час з'яўляўся ўдзельнікам калектыву «Песняры». 12 студзеня аркестр імя Жыновіча правядзе традыцыйны канцэрт памяці Уладзіміра Мулявіна. Прагучыць аўтарская праграма Уладзіміра Мулявіна «Вянок» на вершы Максіма Багдановіча.

Арыгінальны праект рыхтуе Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы пад кіраўніцтвам дырыжора Вольгі Янум сумесна з ансамблем салістаў «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтва Уладзіміра Байдава. Канцэрт, які адбудзецца 29 верасня, мае назву «Пад крыламі анёлаў» і будзе прысвечаны 30-годдзю ўстанаўлення Беларускага Экзархата. Ідэя належыць рэжысёру праекта Анжаліне Аверкавай. Гэта будзе супольная праца акцёраў, музыкаў і хору: акцёры будуць чытаць праваслаўныя апавяданні, а інструменталісты і хор — выконваць музыку праваслаўных кампазітараў. Нягледзячы на спецыфічную тэматыку, канцэрт розны на самую шырокую аўдыторыю, — адзначыла Вольга Янум, — бо гэта гісторыя пра тое, што кожны можа стаць сведкам cudaў, сведкам прысутнасці Бога ў свеце. Галоўная тэма праекта — любоў. Да таго ж гэта выдатная магчымасць для капэлы выйсці на сцэну вялікай залы ўсім саставам. Тэма паяднання веры і музыкі працягнецца 14 кастрычніка — у Дзень маці. Харавая капэла рыхтуе вялікі канцэрт духоўнай музыкі ў Чырвоным касцёле.

Дарэчы, Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы таксама адзначае юбілей — 80 гадоў. У канцы лютага з гэтай нагоды плануецца вялікі сольны канцэрт.

Вольга Янум распавядае пра гадавую праграму харавой капэлы.

Беларуская дзяржаўная філармонія зноў стане цэнтрам правядзення фестывалю — «Беларускай музычнай восені», «Мінскай вясны». У межах першага адбудзецца своеасаблівае падзея — так званы «фестываль у фестывалі» — форум фартэп'янных дуэтаў «Дуэцісіма», які пройдзе пры падтрымцы Польскага інстытута. Удзельнікамі стануць як замежныя госці, так і навучэнцы Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Пра гэта распавяла Наталля Котава (Громава), удзельніца беларускага фартэп'яннага дуэта Котава — Баравікоў.

Ахапіць увесь свет беларускай акадэмічнай музыкі, які раскрыецца перад слухачамі ўсяго толькі на працягу года, вельмі цяжка. Але ўжо па тых кропках, што былі абзначаны, можна зразумець, што 82-і канцэртны сезон Беларускай дзяржаўнай філармоніі атрымаецца насычаным і разнастайным. У адным шэрагу з творами вядомых усім класічных кампазітараў будуць гучаць творы нашых сучаснікаў, у тым ліку беларусаў. Генеральны дырэктар Аляксандр Гарбар паведаміў, што ў хуткім часе ў вялікай зале філармоніі з'явіцца новы раяль. Тэхнічны бок гучання стане яшчэ больш якасны. А ў якасці выканання сумнявацца і не даводзілася.

Дар'я СМІРНОВА

землякі

Навум ГАЛЬБЯРОВІЧ

ЯНА ІГРАЛА Ў НОТРАДАМ ДЭ ПАРЫ

Памятаю, калі загадчыца полацкага аддзела культуры Таццяна Рудава падчас рэстаўрацыі Сафійскага сабора ў маёй прысутнасці расказвала аднаму кіраўніку з вобласці, што плануецца ўсталяванне падскляпеннямі храма аргана для арганізацыі канцэртаў класічнай музыкі, той скептычна адгукнуўся: маўляў, хто ў Полацку будзе хадзіць на такія канцэрты?

Насамрэч жа полацкі арган стаў папулярны не толькі сярод жыхароў старажытнага горада, але і сярод шматлікіх гасцей, знакамітых выканаўцаў, якія адмыслова прыязджалі на музычныя фестывалі ў горад.

Не ўсе спачатку верылі, што ў Полацку знойдзецца кваліфікаваны музыкант, які зможа даваць канцэрты арганнай музыкі. І тым больш мала хто чакаў, што выпускніца Маскоўскай кансерваторыі, выдатная выканаўца, стала ўсталюецца ў Полацку і праз пэўны час нават стане ганаровай грамадзянкай старажытнага горада.

Ёю аказалася Ксенія Максімаўна Пагарэлая, якая з 1987 года з'яўляецца салісткай канцэртнай залы «Сафійскі сабор».

Ксенія нарадзілася ў Краснадары, з дзяцінства любіла музыку, займалася ў музычнай школе. Упершыню пачула арган, калі ёй было восемнаццаць гадоў, у Рызе, у Дюмскім саборы. І палюбіла гэты інструмент. Пасля заканчэння Маскоўскай кансерваторыі Пагарэлая працавала ва Уладзівастоку ў Далёкаўсходнім педагогічным інстытуце. У горадзе вяліся размовы пра ўсталяванне аргана, але чаканне не давала вынікаў. І тут сяброўка па тэлефоне паведаміла, што ёсць магчымасць стаць арганісткай канцэртнай залы ў старажытным Полацкім Сафійскім саборы. Ксенія, па яе словах, ні хвіліны не вагалася.

Так з Уладзівастока Ксенія Максімаўна трапіла ў беларускі старажытны горад, дзе і засталася на столькі гадоў. Спачатку давала толькі арганную канцэрты, а з 1991 года стала яшчэ і выкладаць у дзіцячай школе мастацтваў. З 2004 па 2011 гг. выкладала фартэп'яна і арган у Віцебскім філіяле Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Прыжылася, як кажуць, трывала. А мае землякі — народ удзячны. За гэты час Ксенія Пагарэлая была ўзнагароджана граматамі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, Віцебскага абласнога ўпраўлення культуры, Полацкага гарадскога выканаўчага камітэта, Полацкага гарадскога Савета дэпутатаў. Ёй прысвоена ганаровае званне «Жанчына года Полацка», «Жанчына года Віцебшчыны», Ганаровага грамадзяніна горада Полацка, прысуджана прэмія імя Героя Савецкага Саюза Зінаіды Тусналобавай-Марчанкі. Нарэшце — медаль Францыска Скарыны!

Палачанку заўважылі і на музычным алімпіе. Не раз яна давала канцэрты ў нашай сталіцы. Стала першай беларускай творчай асобай, што выступіла ў славытам Саборы Парыжскай Божай Маці. Дарэчы, на яе арганым канцэрце тады прысутнічала каля дзвюх тысяч чалавек.

Але самае галоўнае — амаль кожны дзень у Полацку, што стаў ёй родным, яна дае выступленні для гараджан і шматлікіх турыстаў. І не раз я, бываючы на радзіме, прыходзіў сам і прыводзіў сваіх гасцей пад скляпенні «Сафійкі», дзе з-пад рук Ксеніі Максімаўны, якія краналі клавшы інструмента, велічны арган кранаў душы глядачоў чароўнымі гукамі.

А колькі ўдзячных слухачоў не ўтойвалі слёз захаплення! Быць пазнавальнай асобай у такім невялікім горадзе няпроста: усё жыццё, здаецца, навідавоку. Ксенію Максімаўну пазнаюць, з ёй вітаюцца і выказваюць словы ўдзячнасці за майстэрства, за хвіліны шчасця, якія дорыць. І гэта для яе — самая высокая ўзнагарода.

Скарбонка Спадчыны

Фота: Яна Вярэмава

За птушкай — на неба шлях

Пасланнік сонца, абаронца... з дрэва

Продкі верылі: душа добрага чалавека, калі ён памірае, адлятае белай галубкай, а душа кепскага — чорнай варонай ці крумкачом. А вось шчэпавая птушка-абярэг, вырабленая па адметнай тэхналогіі Бярозаўскага раёна, спрадвек абараняла калыску дзіцяці, бо «на яе крылах застаецца дурны погляд суседкі, з нядобрым вокам». Калі дзіця падрасла, птушку спальвалі ў печы: агонь лічыўся ачышчальнай сілай.

Стагоддзі таму такіх птушак, якіх сёння на Бярозаўшчыне робяць толькі тры майстры і тэхналогія вырабу якіх уваходзяць у спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі, вешалі ў куце, перад іконай. Да таго ж шчэпавая птушка была абавязковым аздабленнем дома на Каляды, пэўнага кштату аналагам саламянага павука. Зробленая ў тэхніцы расшчаплення драўніны, вядзе сваю гісторыю з дахрысціянскіх часоў. Яна, так бы мовіць, была пасланнікам багоў. Распраўленыя перынькі складваліся ў кола: так даўней малявалі і сонца.

Чаму птушка? Спрадвек чалавек кантактаваў з імі даволі актыўна. А праз час птушкі занялі вельмі важнае месца ў жыцці і — як вынік — фальклорнай спадчыне беларусаў, сталі аб'ектам глыбокага асэнсавання фактычна ва ўсіх жанрах творчасці.

Так, да зязюлі — той, якая «лёгка» жыве, бо не гадуе птушанятаў, чалавек звяртаўся, каб даведацца, колькі яму яшчэ гадоў адмерана: колькі разоў «ку-ку» пачуеш — столькі гадоў і пражывеш. Птушка, якая раптам залятала ў хату або моцна стукалася ў акно, па меркаванні нашых продкаў, лічылася знакам: яна прылятае ў тую хату, з якой хутка адляціць душа ў вырай.

У народзе кажуць: сарока прыносіць і добрыя, і благія весткі... Крумкач, каркаючы над домам, прадказвае смерць аднаго з жыхароў гэтага дома. Крык савы над домам — дрэнны знак.

Акрамя гэтага, вешчунамі лічылі і дробных птушак — сініцу, ластаўку, вераб'я. Так, калі дробныя птушкі раптоўна залятаюць у хату цераз акно, гэта можа прадказваць рознае. Ластаўка заляціць — прыйдзе непажаданая вестка, а калі ў доме ёсць нявеста — прыйдуць сваты ці жаніх. Верабей заляціць — будуць неістотныя звесткі ці зойдзе наведвальнік. Сініца б'ецца ў шкло — трэба чакаць вялікага няшчасця.

Ёсць прыкметы, звязаныя і са свойскімі птушкамі. Напрыклад, курыца заўжды была сімвалам пладавітасці новай сям'і. Нездарама ж іх дарылі на вяселле! Акрамя гэтага, курыца была надзелена і рысамі «таго свету». Так, пасля летняга сонцастаяння казалі, што дзень павялічыўся на «курыны» крок, «на Каляду прыбыло дня на курыную лапу». Каб папярэдзіць бяду, курыцу перакідалі праз хату ці плот да таго часу, пакуль яна не памрэ, ці закопвалі жывой у зямлю.

Курыца як абрадавая страва прысутнічала на стале ў дні загавін перад Пятроўскім і Вялікім пастамі. Курыца становілася адным з галоўных удзельнікаў рытуальных дзеянняў, калі ў хаце знаходзіўся пры смерці чалавек. Сваяк цяжка захварэў? Неабходна было забіць самую моцную, вялікую курыцу і з'есці. Лічылася, што ў такім выпадку хворы хутка акрыяе. А для жалобнага абеду рэзалі пеўня, калі паміраў мужчына; курыцу — калі паміралі жанчына.

Бусел па традыцыі — сімвал сямейнага шчасця. Ён прыносіў дзетак. Людзі верылі, што ў хату прыйдзе шчасце, калі бусел рабіў сваю буслянку на коміне ці на дрэве каля хаты.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 12.09.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 980

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 3169 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.